

PRACE

Instytutu
Europy
Środkowej

Michał Lubicz Miszewski

Polonia na Słowacji po 1 maja 2004 roku

PRACE Instytutu
Europy
Środkowej

Recenzenci Dr hab. Elżbieta Szyszlak,
prof. UWr, Uniwersytet Wrocławski
Dr Łukasz Lewkowicz,
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Seria Prace Instytutu Europy Środkowej
Numer 14/2021
Redakcja serii Beata Surmacz i Tomasz Stępniewski

Copyright Instytut Europy Środkowej
ISBN 978-83-66413-64-1
Wydawca Instytut Europy Środkowej
ul. Niecała 5
20-080 Lublin
www.ies.lublin.pl

Projekt okładki i skład www.targonski.pl
Fotografie na okładce © Dean Drobot | shutterstock.com
© hyotographics | shutterstock.com
© Dziurek | shutterstock.com

Druk www.drukarniaakapit.pl

PRACE

Instytutu
Europy
Środkowej

Michał Lubicz Miszewski

Polonia na Słowacji po 1 maja 2004 roku

Spis treści

Tezy	7
Wstęp	9
1. Geneza Polonii na Słowacji	13
2. Rozmieszczenie i liczebność Polaków na Słowacji w XXI wieku w świetle danych statystycznych	25
3. Działalność społeczna, oświatowa i kulturalna Polonii na Słowacji	61
Zakończenie	87
Bibliografia	91
Aneks	105

■ Tezy

Polonia słowacka, mimo bliskości geograficznej od Polski, jest jedną z mniej znanych zbiorowości polonijnych. Głównie ze względu na swą niewielką liczebność i rozproszony charakter osadnictwa pozostaje w cieniu Polaków zamieszkających w Republice Czeskiej (zwłaszcza na Zaolziu).

Wśród Polaków na Słowacji można wyróżnić dwie podstawowe grupy. Pierwszą z nich stanowi ludność autochtoniczna, do której współcześnie, w wyniku długotrwałych procesów asymilacyjnych, mało kto się przyznaje. Drugą grupę tworzą Polacy, którzy po II wojnie światowej przyjeżdżali na Słowację do pracy lub na studia i postanowili zamieszkać w tym kraju na stałe. Niejednokrotnie decyzja ta wynikała z zawarcia związku małżeńskiego z obywatelem lub obywatelką Czechosłowacji/Republiki Słowackiej. W rezultacie na kolejne pokolenia słowackiej Polonii dość często składają się osoby pochodzące z małżeństw mieszanych, głównie (choć nie wyłącznie) polsko-słowackich, których atutem jest dwukulturowość i dwujęzyczność.

Otwarcie słowackiego rynku pracy m.in. na Polaków od 1 maja 2004 roku doprowadziło do stopniowego wzrostu liczby polskich obywateli wyjeżdżających na Słowację w celach zarobkowych. Skala tych migracji była i jest niewielka w porównaniu z liczbą Polaków podejmujących zatrudnienie w państwach tzw. „starej” Unii (UE-15). Dzięki migracji poakcesyjnej słowacka Polonia jest stale odnawiana i wzmacniana przez napływy nowych emigrantów (przybywających głównie, choć nie tylko z Polski).

Jednym ze skutków stałego napływu Polaków na Słowację jest wzmocnienie i ożywienie istniejących w tym kraju trzech organizacji polonijnych: Klubu Polskiego – Stowarzyszenia Polaków i ich Przyjaciół na Słowacji, Towarzystwa Społecznego „Polonus” w Żylinie oraz Stowarzyszenia „Bonita” – Polska Szkoła Językowa. Wyrazem tego są imprezy polonijne, zarówno te, które cieszą się długoletnią tradycją, jak i zupełnie nowe, inicjowane w ostatnich latach przez migrantów poakcesyjnych.

Wstęp

Polonia słowacka, choć geograficznie bardzo Polsce bliska, pozostaje zbiorowością stosunkowo mało znaną. O Polakach mieszkających na terenie współczesnej Republiki Słowackiej wspomniano co prawda przy okazji opisywania położenia mniejszości polskiej w Czechosłowacji/Czecho-Słowacji, jednak względy ilościowe powodowały, iż w opracowaniach tych główny nacisk kładziono na przedstawienie Polaków żyjących w Republice Czeskiej (zwłaszcza zaś na Zaolziu). Ponadto i słowaccy, i polscy autorzy o wiele większą uwagę poświęcali innym, znacznie liczniejszym mniejszościom narodowym na Słowacji, zwłaszcza zaś węgierskiej i romskiej.

Próba wypełnienia tej luki w badaniach polskiej diaspory była monografia *Polonia na Słowacji. Położenie – Kultura – Tożsamość. Studium socjologiczne*, opublikowana w 2012 roku. Stanowiła ona efekt badań zrealizowanych na potrzeby pracy doktorskiej przygotowanej pod kierunkiem prof. dra hab. Zbigniewa Kurcza i obronionej jesienią 2005 roku w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Wrocławskiego. Badania te zostały przeprowadzone w 2002 i 2003 roku wśród przedstawicieli dwóch pokoleń słowackiej Polonii – Polaków, którzy osiedlali się na Słowacji w okresie powojennym, oraz ich dzieci (pochodzących w większości z małżeństw mieszanych, głównie polsko-słowackich)¹.

Cennym źródłem wiedzy o historii i współczesności słowackiej Polonii jest również pięciotomowy *Leksykon Polaków w Republice Czeskiej i Republice Słowackiej*, wydawany w latach 2012-2018 pod redakcją prof. dra hab. Zenona Jasińskiego oraz prof. dra hab. Bogdana Cimały z Uniwersytetu Opolskiego. Oczywiście i w tym unikatowym dziele zdecydowana większość haseł poświęcona jest Polakom w Republice Czeskiej, zwłaszcza zaś zamieszkałym na Zaolziu. Wynika to przede wszystkim ze wspomnianej już dysproporcji między

¹ M. Lubicz Miszewski, *Polonia na Słowacji. Położenie – Kultura – Tożsamość. Studium socjologiczne*, Wrocław 2012. Zob. też: K. Pieniądz, *Rzetelne kompendium wiedzy o słowackiej Polonii*, „Monitor Polonijny” 2013, nr 9, s. 18-19.

liczebnością polskiej diaspory w obu, od niemal 30 lat, niepodległych państwach².

Wspomniana wyżej monografia poświęcona słowackiej Polonii została oparta na badaniach zrealizowanych na początku XXI wieku, w przededniu wejścia Polski i Słowacji do Unii Europejskiej. Otwarcie słowackiego rynku pracy dla Polaków od 1 maja 2004 roku doprowadziło do stopniowego wzrostu liczby polskich obywateli wyjeżdżających na Słowację w celach zarobkowych. Oczywiście skala tych migracji była i jest niewielka w porównaniu z liczbą Polaków podejmujących zatrudnienie w państwach tzw. „starej” Unii (UE-15). Nie może więc dziwić, iż ten niezbyt popularny wśród Polaków kierunek emigracji zarobkowej jest dość rzadko podejmowany przez polskich badaczy (zwłaszcza w porównaniu z liczbą publikacji poświęconych polskim emigrantom w Wielkiej Brytanii, Irlandii, Niemczech i innych państwach dawnej piętnastki). Niniejsze opracowanie jest próbą uzupełnienia tej luki. Jego zasadniczym celem jest przedstawienie skali zjawiska poakcesyjnej migracji Pola-

² Zob.: *Leksykon Polaków w Republice Czeskiej i Republice Słowackiej. Tom I*, Z. Jasiński, B. Cimała (red.), Opole 2012; *Leksykon Polaków w Republice Czeskiej i Republice Słowackiej. Tom II*, Z. Jasiński, B. Cimała (red.), Opole 2013; *Leksykon Polaków w Republice Czeskiej i Republice Słowackiej. Tom III*, Z. Jasiński, B. Cimała (red.), Opole 2014; *Leksykon Polaków w Republice Czeskiej i Republice Słowackiej. Tom IV*, Z. Jasiński, B. Cimała (red.), Opole 2015; *Leksykon Polaków w Republice Czeskiej i Republice Słowackiej. Tom V*, Z. Jasiński, B. Cimała (red.), Opole 2018. Zob. też: B. Grabowska, *Leksykon Polaków w Republice Czeskiej i Republice Słowackiej. T. 1-5 – recenzja*, „Edukacja Międzykulturowa” 2019, nr 10, s. 274-281.

ków na Słowację i jego wpływu na życie słowackiej Polonii. Zostanie on zrealizowany poprzez analizę danych statystycznych ze słowackich spisów powszechnych (dotyczących polskiej mniejszości na Słowacji) oraz danych publikowanych przez słowacki Główny Urząd Pracy, Spraw Socjalnych i Rodziny (w odniesieniu do obywateli zatrudnionych w tym państwie). Osiągnięciu zamierzonego celu służyć będzie ponadto przybliżenie działań społecznych, oświatowych i kulturalnych podejmowanych przez trzy istniejące na Słowacji organizacje polonijne. Ich rozwój i niesłabnąca aktywność (nawet w okresie pandemii COVID-19)³ w istotny sposób związane są z napływem kolejnych Polaków na Słowację w ostatnich kilkunastu latach. Przedstawienie przedsięwzięć słowackiej Polonii umożliwiła analiza artykułów zamieszczanych na łamach „Monitora Polonijnego” – miesięcznika społeczno-kulturalnego Polaków w Republice Słowackiej, oraz na stronach internetowych organizacji polonijnych i ich profilach na portalach społecznościowych.

³ *Projekty Klubu Polskiego w czasie pandemii*, „Monitor Polonijny” 2021, nr 4, s. 12-13.

1 ● Geneza Polonii na Słowacji

Chcąc przedstawić genezę obecności Polaków na Słowacji, należy wyróżnić dwie podstawowe grupy. Pierwszą z nich stanowiła ludność autochtoniczna, zamieszkująca przede wszystkim na Spiszu, Orawie i w Czadeckiem, a także na Liptowie oraz w Dolinie Górnego Hronu (słow. *Horehronie*). Długotrwałe procesy asymilacyjne doprowadziły do tego, iż współcześnie do „starej”, autochtonicznej polskości na tych obszarach mało kto się przyznaje (co potwierdzają wyniki słowackich spisów powszechnych, o czym będzie mowa w podrozdziale 2.1.). Na drugą grupę składali się polscy osadnicy, którzy przynosili się na ziemie słowackie od

XVII wieku. W ramach tej pierwszej fali osadnictwa ludności polskiej na obszar dzisiejszej Słowacji przybywali górale z Żywiecczyny oraz chłopci ze Śląska. Na przełomie XIX i XX wieku, w ramach kolejnej fali, polscy osiedleńcy docierali głównie na wschodnią Słowację. W większości pochodzili oni z Małopolski, a zwłaszcza z powiatów jarosławskiego, samborskiego, nowosądeckiego i nowotarskiego. Przybywali do parcelowanych majątków, wystawionych na sprzedaż, z nadzieją na lepsze niż u siebie warunki gospodarowania. Zamieszkiwali m.in. w Krompachach, Topolówce, Vitažovcach, Duplinie, Kojeticach, Nižných Slovincach k. Krem-pach, Slancu Udavskim i Polomie. Warto wspomnieć, iż nie posiadali oni prawa do stałego pobytu, zarówno w czasach Monarchii Austro-Węgierskiej, jak i po powstaniu Czechosłowacji w 1918 roku⁴.

Do I wojny światowej na terenie Słowacji nie istniały żadne polskie instytucje kulturalno-oświatowe, nie powstało tu również polskie szkolnictwo. Wynikało to z polityki madziaryzacji, realizowanej przez Węgrów wobec Słowaków i Polaków. Sytuacja zmieniła się po powstaniu Czechosłowacji. W 1922 roku otwarto w Koszycach Konsulat Polski. Jego powstanie ożywiło nadzieję mieszkających we wschodniej Słowacji Polaków na uzyskanie opieki prawnej państwa polskiego. Pracownicy Konsulatu założyli Czytelnię Polską,

⁴ Z. Jasiński, *Polska diaspora w Czechach i na Słowacji*, [w:] A. Walaszek (red.), *Polska diaspora*, Kraków 2001, s. 271.

która rozpoczęła swą działalność 2 sierpnia 1925 roku. Była to pierwsza polska instytucja na terenie Słowacji. Pełniła rolę biblioteki, w której udostępniano polskie książki. Przy Czytelni powstało również Koło Młodzieży Polskiej i jej Przyjaciele. W ramach swej działalności Czytelnia organizowała kursy języka polskiego (m.in. w szkole ludowej w Vitažovcach), obchody polskich świąt narodowych oraz rocznic powstań narodowych, odczyty o wielkich Polakach oraz wyjazdy kolonijne dla dzieci do Polski. W 1929 roku Czytelnia zrzeszała około 150 członków. W roku 1931, po przeniesieniu Konsulatu Polskiego z Koszyc do Užgorodu, również Czytelnię Polską przeniesiono do tego miasta, zaś w Koszycach powstała jej filia. Od 1934 roku następował stopniowy upadek Czytelni. Z kolei w Bratysławie w latach 1928-1938 istniało Koło Polskie. Jego działalność zmierzała do organizowania życia polskiego w zachodniej Słowacji oraz do zbliżenia polsko-czechosłowackiego. Jego celem było również pielęgnowanie współpracy społecznej i kulturalnej z polskim narodem oraz nawiązywanie kontaktów z Polakami, podtrzymywanie znajomości języka polskiego i propagowanie polskiej kultury. W 1929 roku związek ten liczył 36 członków, rok później było ich już 51. W 1938 roku, po zajęciu Zaolzia przez Polskę oraz w wyniku wybuchu II wojny światowej zaprzestał on swej działalności⁵.

⁵ Z. Jasiński, *Tradycje oświatowe Polaków w Republice Słowackiej*, [w:] Z. Jasiński (red.), *Oświata etniczna w Europie Środkowej*, Opole 2001, s. 153-154.

Śledząc dalsze dzieje Polaków na Słowacji, należy wspomnieć okres II wojny światowej. W pierwszych latach wojny liczni Polacy chronili się tam przed represjami w okupowanej Polsce. Część żołnierzy polskiej armii została internowana w obozach węgierskich, na obszarze południowej Słowacji, zajęтым w 1939 roku przez Węgry. Polskie obozy wojskowe powstały w 34 miejscowościach, a w 13 w zorganizowany sposób przyjęto polskich cywilów. Władze węgierskie umożliwiły dyskretną ewakuację polskiego wojska do Francji i na Bliski Wschód. Część żołnierzy nielegalnie wracała przez państwo słowackie do okupowanego kraju. Szacuje się, iż w ten sposób do okupowanej ojczyzny powróciło około 12 000 osób. Równocześnie w odwrotnym kierunku podążali nowi uchodźcy, zmierzający do polskiego wojska. Polacy przybywali na Słowację także z kierunku południowego. W końcowej fazie wojny, począwszy od wiosny 1944 roku, po rozpoczęciu przez Niemców okupacji Węgier grupa polskich uchodźców z tego kraju znalazła schronienie na Słowacji. Po zakończeniu wojny obszary zajęte w 1939 roku przez Węgry powróciły w granice Czechosłowacji, a marionetkowe państwo słowackie przestało istnieć. Wówczas część z polskich żołnierzy i cywilów pozostała na Słowacji i założyła tu rodzinę⁶.

⁶ Ibidem, s. 163. Zob. też: M. Gniazdowski, *Polscy uchodźcy na pograniczu słowacko-węgierskim*, „Monitor Polonijny” 2010, nr 7-8, s. 38-39.

Po II wojnie światowej miała miejsce kolejna fala polskiej emigracji. Nasilenie tego procesu nastąpiło szczególnie w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych (zob. tabela 1). Polacy przybywali na Słowację w ramach kontraktów, które były szczególnie atrakcyjne w latach siedemdziesiątych. Ich zawieranie było możliwe dzięki podpisaniu dwustronnych porozumień rządowych między PRL a CSRS. Polacy przybywający wówczas na Słowację pochodzili właściwie z każdego regionu państwa, przede wszystkim jednak z południowej Polski. Emigrowali oni na Słowację w celach zarobkowych. Część z nich, poznawszy tu swego życiowego partnera, zawierała związek małżeński i zostawała na stałe. Porównanie sytuacji ekonomicznej obu krajów często wpływało na decyzję osiedlania się małżeństw mieszanych na Słowacji. Innym powodem przyjazdów na to terytorium była chęć podjęcia w tym kraju studiów wyższych. I w tym przypadku część z polskich studentów, poznawszy w trakcie studiów swego przyszłego małżonka i/lub znalazłszy pracę, pozostawała na Słowacji. Warto także wspomnieć, iż część dzisiejszej Polonii słowackiej to skutek migracji wewnątrz federacji czechosłowackiej, które objęły także Polaków w Czechach i na Morawach, zwłaszcza zaś Polaków od pokoleń żyjących na Zaolziu. Czescy Polacy przybywali na Słowację z tych samych powodów, co ich rodacy z Polski – w poszukiwaniu pracy lub na studia. Niekiedy osiedlenie się na Słowacji wynikało z faktu zawarcia małżeństwa z osobą narodowości słowackiej i wspólnej decyzji o zamieszkaniu

w słowackiej części wspólnego wówczas państwa⁷. Ponadto w pojedynczych przypadkach droga Polaków na Słowację w okresie po II wojnie światowej wiodła przez ZSRS, Bułgarię i inne państwa obozu socjalistycznego. Poznanie w trakcie studiów w tych krajach przyszłego współmałżonka narodowości słowackiej skutkowało decyzją osiedlenia się na stałe na Słowacji⁸.

W 1991 roku Polacy zamieszkali na Słowacji zostali oficjalnie uznani za mniejszość narodową. Pojęcie to zostało zastosowane w stosunku do nich w Układzie między Rzecząpospolitą Polską a Czeską i Słowacką Republiką Federacyjną o dobrym sąsiedztwie, solidarności i przyjacielskiej współpracy, zawartym 6 października 1991 roku w Krakowie. Choć został on zawarty jeszcze przed powstaniem niepodległej Słowacji, obowiązuje w stosunkach polsko-słowackich do dziś. W artykule 8 układu przyznano mniejszościom w obu państwach prawo do „swobodnego wyrażania, zachowania i rozwijania swej tożsamości etnicznej, kulturowej, językowej i religijnej oraz do rozwijania swej kultury we wszystkich kierunkach, bez jakichkolwiek prób jej asymilacji wbrew ich woli”⁹. W artykule tym zagwarantowano im także prawo

⁷ Z. Jasiński, *Tradycje oświatowe Polaków...*, op.cit., s. 163-165.

⁸ *Nauczyć polskości*, „Monitor Polonijny” 1999, nr 10, s. 6; M. Wojcieszynska, *Możliwości trzy*, „Monitor Polonijny” 2008, nr 7-8, s. 10-11.

⁹ Układ między Rzecząpospolitą Polską a Czeską i Słowacką Republiką Federacyjną o dobrym sąsiedztwie, solidarności i przyjacielskiej współpracy sporządzony w Krakowie dnia 6 października 1991 r., Dz.U. 1992 nr 59 poz. 296, Art. 8 ust. 1.

swobodnego posługiwania się językiem ojczystym w życiu prywatnym i publicznym oraz prawo zakładania własnych instytucji, organizacji i stowarzyszeń gospodarczych, oświatowych, kulturalnych i religijnych¹⁰. Dzięki temu zapisowi Polacy na Słowacji uzyskali możliwość zrzeszenia się i utworzenia organizacji polonijnych (które w latach 1945-1991 w tej republice nie istniały). Jeszcze w 1991 roku powstał Klub Polski w Martinie. W roku 1994 jego członkowie – wraz z Polakami z Bratysławy i Koszyc – powołali Klub Polski – Stowarzyszenie Polaków i ich Przyjaciół na Słowacji. W 2007 roku w Żylinie powstało Towarzystwo Społeczne „Polonus”, z którego w maju 2020 roku wyodrębniło się Stowarzyszenie „Bonita” – Polska Szkoła Językowa.

Wyniki przeprowadzonych w XX wieku spisów powszechnych wykazały, iż Polacy na obszarze Słowacji byli (i do dziś pozostają) zbiorowością nieliczną, żyjącą w znacznym rozproszeniu. W Austro-Węgrzech spisy powszechne przeprowadzano od 1850 roku, natomiast dane dotyczące narodowości gromadzono w nich od roku 1880, a następnie w interwałach dziesięcioletnich aż do roku 1910¹¹. Wówczas to przeprowadzono ostatni spis powszechny za czasów monarchii austro-węgierskiej. Wykazał on, iż w 1910 roku teren Słowacji (czyli tzw. Górnych Węgier) zamieszkiwało

¹⁰ Ibidem, Art. 8 ust. 2.

¹¹ P. Podolak, *Národnostné menšiny v Slovenskej Republike z hľadiska demografického vývoja*, Martin 1998, s. 8.

10 569 Polaków¹². W spisach tych dla stwierdzenia narodowości opierano się na kryterium językowym¹³.

Kolejne spisy powszechne odbyły się w okresie istnienia Pierwszej Republiki Czechosłowackiej – 15 lutego 1921 roku i 1 grudnia 1930 roku. W formularzach spisowych przyjęto subiektywne kryterium dla określenia narodowości. Według oficjalnych danych spisowych w roku 1921 na Słowacji mieszkało 2499 Polaków, zaś w roku 1930 ich liczba spadła do 933¹⁴. Skorygowane dane z obu tych spisów wykazały jednakże, iż w 1921 roku było ich 6059, zaś w 1931 roku – 7023. Mimo tego nawet te zmodyfikowane dane znacząco różniły się od polskich szacunków, według których tylko na obszarze włączonych w 1920 roku do Czechosłowacji częściach Spiszu i Orawy znalazło się około 45 000 Polaków¹⁵. Zdaniem Mirosława Boruty, oba międzywojenne czechosłowackie spisy powszechne zawierały niedokładną i zaniżoną liczbę Polaków w Czechosłowacji. Przy pierwszym z nich wynikało to z sytuacji politycznej i nastrojów ludności oraz z braku jakiegokolwiek akcji przedspisowej, zaś przy drugim – z nad-

¹² M. Boruta, *Polska mniejszość narodowa w międzywojennej Czechosłowacji w publikacjach Instytutu Badań Spraw Narodowościowych*, „Przegląd Polonijny” 1985, rok XV, zeszyt 1, s. 128.

¹³ D. Świątek, *Zmiany narodowościowe w miastach południowej Słowacji*, [w:] J. Stodczyk (red.), *Demograficzne aspekty rozwoju miast*, Opole 2002, s. 82.

¹⁴ M. Boruta, *Polska mniejszość narodowa...*, op.cit., s. 128.

¹⁵ Z. Jasiński, *Ludność polska w Czecho-Słowacji*, [w:] B. Szydłowska-Ceglowska (red.), *Polonia w Europie*, Poznań 1992, s. 693-699.

użyć spisowych i z nacisków zewnętrznych¹⁶. Jak podkreśla Zenon Jasiński, dane archiwalne z okresu międzywojennego podają liczbę 27 122 Polaków, którym nie przyznano prawa stałego pobytu i obywatelstwa czechosłowackiego, ale liczone ich jako Słowaków¹⁷. Z kolei Mirosław Boruta, powołując się na przybliżone szacunki liczebności osób narodowości polskiej, zamieszczone w „Sprawach Narodowościowych” (nr 2 z 1930 roku), podaje liczbę 56 000 osób narodowości polskiej, zamieszkałych w okresie międzywojennym w północnych i wschodnich regionach Słowacji. Jak zauważa, ludność ta w znacznym stopniu była już wówczas zasymilowana przez Słowaków, ale równocześnie zachowywała jednak jeszcze poczucie odrębności pochodzenia i języka¹⁸.

W powojennej Czechosłowacji spisy powszechne zostały przeprowadzone w latach 1950, 1961, 1970, 1980 i po raz ostatni już po aksamitnej rewolucji, w 1991 roku. W spisach tych konsekwentnie (tak jak przed II wojną światową) stosowano subiektywne kryterium przynależności narodowej¹⁹. Jeśli chodzi o obywateli narodowości polskiej, ich liczba w spisach powojennych wahała się w przedziale od 1000 do ponad

¹⁶ M. Boruta, *Polska mniejszość narodowa...*, op.cit., s. 127.

¹⁷ Z. Jasiński, *Ludność polska w Czecho-Słowacji...*, op.cit., s. 697.

¹⁸ Według danych przytaczanych przez Mirosława Borutę 12 000 Polaków zamieszkiwało wówczas w Czadeckiem, 22 000 na Spiszu, 15 000 na Orawie oraz 7000 na terenie wysp językowych i w diasporze. Zob. *Polacy na Słowaczynie*, „Sprawy narodowościowe” 1930, nr 2, s. 272-274, cyt. za: M. Boruta, *Polska mniejszość narodowa...*, op.cit., s. 129-130.

¹⁹ P. Podolak, *Národnostné menšiny v Slovenskej Republike...*, op.cit., s. 30-31, 48.

2600 osób. W pierwszym powojennym spisie w roku 1950 odnotowano ponad 1800 Polaków, w kolejnych zaś, w roku 1961 i 1970 – niewiele ponad 1000. Liczba Polaków w latach siedemdziesiątych uległa podwojeniu, by w kolejnym spisie z roku 1980 przekroczyć 2000 osób. Główną tego przyczyną był wzrost emigracji Polaków na Słowację, związany m.in. z trudną sytuacją ekonomiczną w ówczesnej Polsce. Zjawisko to wpłynęło również na wzrost liczby Polaków w latach osiemdziesiątych. W rezultacie w ostatnim (jak się okazało) czechosłowackim spisie powszechnym przeprowadzonym w 1991 roku narodowość polską zadeklarowało 2659 osób. Szczegółowe dane dotyczące liczebności osób narodowości polskiej na Słowacji w XX wieku (w latach 1910-1991) przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Obywatele narodowości polskiej na Słowacji według spisów powszechnych w XX wieku

rok spisu	1910 ¹	1921 ²	1930 ²	1950 ²	1961 ²	1970 ²	1980 ²	1991 ³
liczba Polaków	10569	6059	7023	1808	1012	1058	2053	2659

Źródła:

¹ M. Boruta, *Polska mniejszość narodowa w międzywojennej Czechosłowacji w publikacjach Instytutu Badań Spraw Narodowościowych*, „Przegląd Polonijny” 1985, rok XV, zeszyt 1, s. 128.

² Z. Jasiński, *Ludność polska w Czecho-Słowacji*, [w:] B. Szydłowska-Ceglowska (red.), *Polonia w Europie*, Poznań 1992, s. 699.

³ *Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2011, Tab. 10 Obyvateľstvo SR podľa národnosti – sčítanie 2011, 2001, 1991*, https://slovak.statistics.sk/wps/wcm/connect/1f62189f-cc70-454d-9eab-17bdf5e1dc4a/Tab_10_Obyvateľstvo_SR_podľa_národnosti_sčítanie_2011_2001_1991.pdf?MOD=AJPERES [6.11.2021].

Słowackie władze państwowe stosują wobec Polaków w Republice Słowackiej kategorię „mniejszości narodowej”,

podobnie jak w odniesieniu do innych mniejszości narodowych żyjących w tym państwie. Sami słowaccy Polacy podkreślają jednak, iż nie można ich porównywać do innych mniejszości, które od pokoleń – jak np. Niemcy, Węgrzy, Rusini czy Ukraińcy – zamieszkują na terenie dzisiejszej Słowacji. Współcześnie zdecydowana większość deklarujących polską narodowość to osoby, które przybywały na Słowację w drugiej połowie XX wieku i w wieku XXI oraz ich potomkowie (z drugiego lub trzeciego pokolenia). Jak już wspomniano, polska ludność autochtoniczna jest dziś nieliczna, do czego doprowadziły długotrwałe procesy asymilacyjne²⁰. Z tych powodów sami Polacy dosyć niechętnie przystają na określanie ich jako mniejszości narodowej. Najczęściej mówią o sobie właśnie jako o „Polonii słowackiej”. Świadectwem tego jest m.in. nazwa wydawanego przez Klub Polski mie-

²⁰ Postępowi asymilacji sprzyjały niewielka liczebność polskiej ludności autochtonicznej na zamieszkiwanych przez nią obszarach Spiszu i Orawy oraz jej podobieństwo do kultury górali słowackich. W rezultacie procesy asymilacyjne przebiegały tu znacznie szybciej niż wśród Polaków na Zaolziu. Współcześnie w powiatach na tych terenach występuje co prawda stosunkowo najwyższy na Słowacji procentowy udział ludności polskiej (powiaty Tvrdošín, Námestovo i Dolný Kubín na Orawie oraz Stará Ľubovňa, Kežmarok i Poprad na Spiszu), jednakże liczbowo są to zbiorowości nieliczne, dochodzące maksymalnie do 140 osób w miejscowości Kežmarok (wg danych ze spisu powszechnego z 2011 roku). Badania polskiej ludności autochtonicznej podejmuje m.in. dr hab. Tadeusz Trajdos, dr hab. Jerzy Marian Roszkowski oraz dr Marek Skawiński. Autorzy ci twierdzą, iż po słowackiej stronie Spiszu i Orawy oraz w Czadeckiem mieszka kilkutysięczna grupa Polaków. Powołują się przy tym na cechy etniczno-kulturowe mieszkańców tych ziem, w tym m.in. na używane przez nich gwary należące, ich zdaniem, do gwar języka polskiego. Zob. Z. Jasiński, *Polska diaspora w Czechach i na Słowacji...*, op.cit., s. 271.

sięcznika („Monitor Polonijny”), a także istnienie szkółek języka polskiego, zwanych potocznie szkołkami polonijnymi oraz szereg innych przedsięwzięć określanych najczęściej właśnie jako polonijne (zostaną one przybliżone w rozdziale 3). Biorąc zatem pod uwagę punkt widzenia słowackich Polaków, w niniejszym opracowaniu konsekwentnie stosowany będzie w stosunku do nich termin „Polonia”.

2. Rozmieszczenie i liczebność Polaków na Słowacji w XXI wieku w świetle danych statystycznych

2.1. Polacy na Słowacji według spisów powszechnych (2001 i 2011 rok)

Pierwszy spis powszechny przeprowadzony w niepodległej Słowacji (słow. *Sčítanie obyvateľov, domov a bytov* – Spis obywateli, domów i mieszkań) miał miejsce w dniach od 19 maja do 10 czerwca 2001 roku. W zamieszczonym w formularzu spisowym pytaniu 10., odnoszącym się do narodowości (słow. *národnosť*), wśród możliwych odpowiedzi nie wymieniono narodowości polskiej. Uwzględniono w nim bowiem tylko 6 najliczniejszych na Słowacji narodowości: słowacką, węgierską, romską, czeską, rusińską i ukraińską.

Rozwiązanie to uzasadniono, wskazując, iż obejmują one 99,5% obywateli Republiki Słowackiej²¹. Polacy, podobnie jak pozostałe niewielkie liczebnie mniejszości, mieli do wyboru kategorię „inna”. Zdaniem przedstawicieli pozostałych mniejszości, w tym polskiej, mogło to mieć wpływ na uzyskane wyniki spisu. Ostatecznie z inicjatywy Rady Rządu Republiki Słowackiej ds. Mniejszości Narodowych i Grup Etnicznych (słow. *Rada vlády Slovenskej republiky pre národnostné menšiny a etnické skupiny*) dodano załącznik do instrukcji formularza spisowego. Według jego zapisów „w Republice Słowackiej oficjalnie uznane przez władze SR są następujące mniejszości i grupy etniczne: bułgarska, chorwacka, czeska, morawska, niemiecka, polska, romska, rusińska, ukraińska, węgierska i żydowska”²². Wyniki tegoż spisu wykazały, iż narodowość polską zadeklarowały 2602 osoby, czyli zaledwie 0,048% wszystkich mieszkańców Republiki Słowackiej (zob. tabela 2).

Kolejny spis przeprowadzono w dniach od 20 maja do 6 czerwca 2011 roku. Tym razem w 20. pytaniu formularza spisowego, dotyczącym narodowości, zdecydowano się na umieszczenie wszystkich 13 uznanych przez państwo mniejszości narodowych i etnicznych: węgierskiej, romskiej, rusiń-

²¹ S. Schill, *Diskusia*, [w:] *Identita národnostných menšín – Príspevky medzinárodnej konferencie v Bratislave*, Bratislava 2001, s. 56.

²² *Prehľad činnosti Rady vlády SR pre národnostné menšiny a etnické skupiny za uplynulé štyri roky*, http://www.government.gov.sk/csaky/prehľad_c_rvm.doc [31.10.2005].

skiej, ukraińskiej, czeskiej, niemieckiej, polskiej, chorwackiej, serbskiej, rosyjskiej, żydowskiej, morawskiej i bułgarskiej. W przypadku gdy obywatel nie zdecydował się na wskazanie żadnej z wymienionych narodowości, mógł swą narodowość zapisać słownie w kategorii „inna”. Tym samym spełniono oczekiwania mniej licznych mniejszości zamieszkających na Słowacji, domagających się uwzględnienia ich w formularzu spisowym. Przedstawiciele słowackiej Polonii zaangażowali się w kampanię informacyjną przed spisem powszechnym. Zachęcali w niej osoby narodowości polskiej oraz poczuwające się do polskości do zaznaczania narodowości polskiej w arkuszach spisowych. W kampanii tej wykorzystywano media, m.in. „Monitor Polonijny”, strony internetowe obu działających wówczas na Słowacji organizacji polonijnych (Klubu Polskiego i Polonusa) oraz programy radiowe i telewizyjne adresowane do polskiej mniejszości. W mediach tych przypominano, iż działalność organizacji polonijnych jest w znacznej części wspierana przez państwo słowackie, a ilość tych środków jest uzależniona od liczby obywateli deklarujących narodowość polską²³.

Wyniki spisu z 2011 roku wykazały, iż narodowość polską zadeklarowały 3084 osoby ze stałym pobytem na terytorium Republiki Słowackiej (czyli 0,057% wszystkich jej mieszkańców). Oznacza to, iż podało ją o 482 osoby więcej niż w spisie

²³ M. Wojcieszńska, *Z licznieszymi bardziej się liczą. Narodowy spis powszechny ludności i mieszkań 2011*, „Monitor Polonijny” 2011, nr 5, s. 8.

z 2001 roku (zob. tabela 2). Ten ponad osiemnastoprocentowy wzrost stanowił efekt m.in. przyjazdu na Słowację kolejnych polskich obywateli, co stało się widoczne zwłaszcza po 1 maja 2004 roku, czyli akcesji Polski i Słowacji do Unii Europejskiej. Z danych uzyskanych podczas tego spisu wynika, iż Polacy zamieszkują w każdym ze słowackich powiatów, stanowiąc w nich od 0,02% do 0,31% ogółu ludności, są zatem mniejszością bardzo rozproszoną. Nadprzeciętną reprezentację Polaków (tj. przekraczającą 0,05%) odnotowano wówczas w powiatach północnej Słowacji: Tvrdošín (0,31%), Kežmarok (0,20%), Námestovo (0,15%), Žarnovica (0,15%), Stará Ľubovňa (0,14%), Svidník (0,13%), Dolný Kubín (0,12%), Bardejov (0,11%) i Poprad (0,10%) (zob. Aneks). Z kolei największe liczebnie skupiska obywateli narodowości polskiej koncentrowały się w dwóch największych słowackich miastach – Bratysławie (404 osoby) i Koszycach (124 osoby)²⁴. Terytorialne rozmieszczenie Polaków we wszystkich powiatach Republiki Słowackiej na podstawie spisów powszechnych z 2001 i 2011 roku przedstawiono na mapach 1 i 2 oraz w Aneksie.

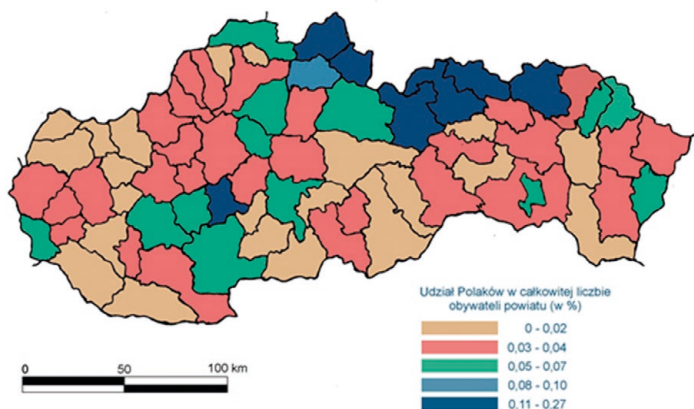
²⁴ Tab. 7 *Obyvatelstvo trvalo bývajúce v okresoch SR podľa národnosti, SODB 2011*, https://slovak.statistics.sk/wps/wcm/connect/83a1a7da-7d74-4cd4-935a-71cf8a888931/Tab_7_Obyvatelstvo_trvalo_byvajuca_v_okresoch_SR_podla_narodnosti_SODB_2011.pdf?MOD=AJPERES [4.11.2021].

Tabela 2. Obywatele narodowości polskiej na Słowacji według spisów powszechnych 2001 i 2011 roku

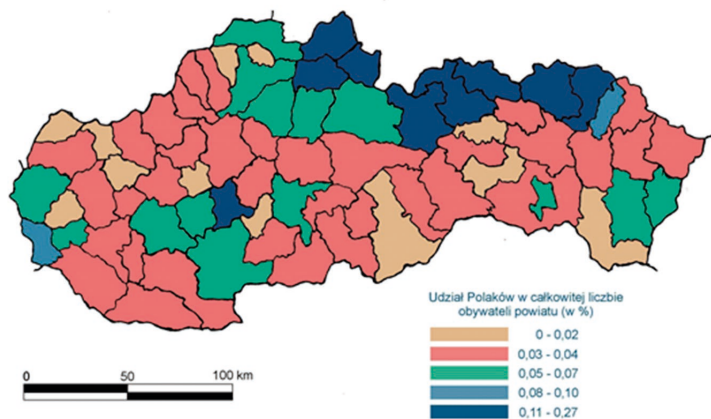
płeć	rok spisu			
	2001		2011	
	ogółem	%	ogółem	%
kobiety	1823	70,06	1952	63,29
mężczyźni	779	29,94	1132	36,71
razem	2602	100%	3084	100%

Źródło: Tab. 155A i 155B Bývajúce obyvateľstvo podľa národnosti a podľa pohlavia, päťročných vekových skupín a štátnej príslušnosti, SODB 2001, http://www.statistics.sk/webdata/scitanie/def_sr/Data/100000/Z155A_100000.pdf [20.01.2017]; Tab. 115 Obyvateľstvo podľa pohlavia a národnosti, SODB 2011, <https://udaje.statistics.sk/tabulky.html> [29.10.2021].

Mapa 1. Terytorialne rozmieszczenie obywateli narodowości polskiej na Słowacji w 2001 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2001, Trvale bývajúce obyvateľstvo podľa národnosti v krajoch a okresoch, <http://www.statistics.sk/webdata/slov/scitanie/tab/tab3a.htm> [31.10.2005].

Mapa 2. Terytorialne rozmieszczenie obywateli narodowości polskiej na Słowacji w 2011 roku

Zdroj: opracowanie własne na podstawie: *Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2011, Tab. 7 Obyvateľstvo trvalo byvajúce v okresoch SR podľa národnosti, SODB 2011*, https://slovak.statistics.sk/wps/wcm/connect/93a17d7d-7d74-4cd4-935a-71cfaa888931/Tab_7_Obyvatelstvo_trvalo_byvajuce_v_okresoch_SR_podla_narodnosti_SODB_2011.pdf?MOD=AJPERES [4.11.2021].

Wśród wielu pytań stawianych w słowackich spisach powszechnych jest także to, które dotyczy obywatelstwa (słow. *štátne občianstvo*). Podczas spisu przeprowadzonego w 2001 roku 1787 osób, czyli blisko 69% spośród 2602 deklarujących polską narodowość, wskazało „obcą przynależność państwową”. W większości byli to ankietowani posiadający obywatelstwo polskie, zachowujący paszport Rzeczypospolitej Polskiej, niekiedy mimo wielu lat, które upłynęły od osiedlenia się na Słowacji. Obywatelstwo słowackie zostało zaznaczone przez 772 osoby, czyli niemal 30% słowackich Polaków. Z kolei podwójne obywatelstwo (najczęściej słowacko-polskie) zadeklarowało wówczas zaledwie 35 osób (1,34%)

spośród wszystkich deklarujących polską narodowość²⁵. Wynikało to z faktu, iż możliwość posiadania podwójnego obywatelstwa została dopuszczona na Słowacji dopiero w 2001 roku²⁶. Dziesięć lat później, podczas spisu powszech-

²⁵ Tab. 155A i 155B *Bývajúce obyvatelstvo podľa národnosti a podľa pohlavia, päťročných vekových skupín a štátnej príslušnosti, SODB 2001*, http://www.statistics.sk/webdata/scitanie/def_sr/Data/100000/Z155A_100000.pdf [20.01.2017].

²⁶ Słowacka Polonia postulowała słowackim władzom konieczność zmiany prawa i wprowadzenia możliwości posiadania podwójnego obywatelstwa. Na przeszkodzie stała umowa o unikaniu podwójnego obywatelstwa, zawarta jeszcze między Republiką Czechosłowacką a Polską Rzeczpospolitą Ludową 17 maja 1965 roku, której ważność była automatycznie przedłużana co 5 lat. W rezultacie osiedlający się na Słowacji Polacy, chcąc uzyskać obywatelstwo słowackie, musieli się zrzec obywatelstwa polskiego. Większość z nich – mimo trudności, jakie na co dzień stwarzał im status cudzoziemca – nie decydowała się na porzucenie obywatelstwa polskiego. Tym samym skazywali się na status obywateli drugiej kategorii. Byli bowiem pozbawieni praw wyborczych, napotykali problemy w zakresie spraw emerytalnych lub w trakcie rekrutacji swoich dzieci na studia w czeskich lub słowackich uczelniach, nie mieli także udziału w procesach uwłaszczeniowych po przemianach ustrojowych w CiSRF. Polacy, którzy pozostali przy polskim obywatelstwie, zazwyczaj uzyskiwali prawo do stałego pobytu, jednakże z koniecznością odnawiania go co 5 lat. Wspomniana umowa została wypowiedziana przez stronę polską 28 czerwca 2000 roku. Rok później – po aprobacie strony słowackiej – umowa ta ostatecznie straciła ważność. Od tej pory Polacy chcący uzyskać status pełnoprawnego obywatela Republiki Słowackiej nie muszą już zrzekać się obywatelstwa polskiego. Powinni natomiast wykazać się co najmniej pięcioletnim trwałym pobytem na Słowacji, opanowaniem języka słowackiego oraz niekaralnością. Podania o nadanie obywatelstwa słowackiego przyjmuje odpowiedni dla miejsca zamieszkania Urząd Wojewódzki (*Krajský úrad*). Przy składaniu wniosku wymagane jest złożenie następujących dokumentów: wypełnionego formularza, podania o udzielenie obywatelstwa Republiki Słowackiej, życiorysu, metryki urodzenia, aktu ślubu, decyzji o rozwodzie lub świadectwa o śmierci współmałżonka, potwierdzenia o niekaralności z kraju zamieszkania, dokumentu tożsamości oraz aktualnego dokumentu o zatrudnieniu. Każdy z wniosków rozpatrywany jest indywidualnie przez słowackie Ministerstwo Spraw Wewnętrznych. Może (ale nie musi) być on rozpatrzony pozytywnie, czyli skutkować nadaniem obywatelstwa

nego zrealizowanego w 2011 roku, polskie obywatelstwo zadeklarowało w sumie 2375 osób, czyli 77% spośród 3084 osób, które podały w spisie narodowość polską²⁷. Oznacza to, iż w porównaniu z wynikami spisu z roku 2001 liczba obywateli deklarujących narodowość polską, legitymujących się polskim obywatelstwem wzrosła o ponad 8%. Można przypuszczać, iż wynikało to m.in. z wyjazdów zarobkowych Polaków na Słowację podejmowanych już po 1 maja 2004 roku.

Warto w tym miejscu dodać, iż osoby zamieszkałe na Słowacji, poczuwające się do polskich korzeni, ale nieposiadające polskiego obywatelstwa, mogą się ubiegać o Kartę Polaka. Jest to możliwe od 14 lipca 2019 roku – tego dnia weszła bowiem w życie nowelizacja Ustawy o Karcie Polaka z 7 września 2007 roku. Dzięki niej o dokument potwierdzający przynależność do narodu polskiego mogą występować obywatele wszystkich państw świata, a nie wyłącznie obywatele państw powstałych po rozpadzie Związku Radzieckiego, jak wynikało z pierwotnej wersji ustawy²⁸. Pierwszym

słowackiego. Zob. J. Nowak-Matloňová, *Paszport do wyboru?*, „Monitor Polonijny” 2001, nr 7-8, s. 5; J. Nowak-Matloňová, *W sprawie podwójnego obywatelstwa*, „Monitor Polonijny” 2002, nr 2, s. 5.

²⁷ *Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2011, Tab. 7 Obyvateľstvo trvalo bývajúc v krajinách SR s inou štátnou príslušnosťou ako SR, SODB 2011*, https://slovak.statistics.sk/wps/wcm/connect/a65af57e-a4f4-4d1d-9205-74f5960b3611/Tab_7_Obyv_trvalo_byvajuco_v_kraj_SR_s_inou_statnou_prislusnostou_ako_SR_SODB_2011.pdf?MOD=AJPERES&CVID=kKC3Lxf&CVID=kKC3Lxf&CVID=kKC3Lxf&CVID=kKC3Lxf [5.11.2021].

²⁸ Ustawa z dnia 16 maja 2019 r. o zmianie ustawy o Karcie Polaka, Dz.U. 2019 poz. 1095.

słowackim obywatelem, który otrzymał Kartę Polaka, został Pavel Liška z Preszowa. Wręczył mu ją osobiście Krzysztof Strzałka – Ambasador RP w Republice Słowackiej w dniu 7 lipca 2020 roku w siedzibie Ambasady RP w Bratysławie²⁹.

Wyniki słowackich spisów powszechnych przynoszą również dane dotyczące języka ojczystego (słow. *materinský jazyk*) obywateli Republiki Słowackiej. Za język ojczysty przyjęto ten, którym obywatel posługiwał się w dzieciństwie. W przypadku odmiennych języków rodziców zapisywano ten język, którym z dzieckiem rozmawiała matka. Dane dotyczące języka nie musiały być zgodne z deklarowaną narodowością. W spisie w roku 2001 w formularzu spisowym formularzu spisowym w pytaniu 11. zamieszczono tylko 6 języków (słowacki, czeski, węgierski, romski, rusiński i ukraiński). Posługujący się innym niż jednym z wymienionych sześciu języków mieli do wyboru kategorię „inny”³⁰. Podobnie jak w przypadku pytania o narodowość mogło to prowadzić do machinalnego zakreślenia jednego ze wskazanych języków przez część respondentów. Wyszczególnienie w kwestionariuszu spisowym tylko 6 języków spotkało się z krytyką pozostałych mniejszości. W rezultacie w spisie

²⁹ M. Wojcieszńska, *Uroczyste wręczenie pierwszej Karty Polaka na Słowacji*, „Monitor Polonijny” 2020, nr 9, s. 12-13.

³⁰ *Metodické vysvetlivky k vybraným ukazovateľom Sčítania obyvateľov, domov a bytov 2001*, https://slovak.statistics.sk/wps/portal/ext/themes/demography/census/metadata!/ut/p/zo/o4_Sj9CPykssyoxPLMnMzovMAfljo8ziw3wCLJycDBoN3M1D-DAo8_fyCQ8MsAooDQoz1C7ldFQEK5p5Y/#Rok%202001 [6.11.2021].

w roku 2011 pytanie 21. dotyczące języka ojczystego rozszerzono, umieszczając w nim – oprócz języka słowackiego – 10 języków: węgierski, romski, rusiński, ukraiński, czeski, niemiecki, polski, chorwacki, jidysz i bułgarski. W przypadku gdy obywatel nie zdecydował się na wskazanie żadnego z wymienionych języków, mógł swój język ojczysty zapisać słownie w kategorii „inny”³¹.

W 2001 roku spośród 2602 osób, które zadeklarowały narodowość polską, 2248 (86,4%) wskazało na język polski jako język ojczysty, zaś 274 osoby (10,5%) zaznaczyły w tym pytaniu język słowacki. W przypadku 21 osób (0,8%) narodowości polskiej językiem ojczystym okazał się język czeski, zaś dla 12 osób (0,5%) język węgierski. Dziesięć lat później, podczas kolejnego spisu powszechnego, język polski jako ojczysty podało 2561 osób (83%) spośród 3084, które zadeklarowały narodowość polską, natomiast słowacki jako ojczysty uznały 324 osoby (10,5%). Co ciekawe, na 3. miejscu znalazł się tym razem język niemiecki, wskazany jako ojczysty łącznie przez 75 osób (2,4%) narodowości polskiej. Szczegółowe dane dotyczące języka ojczystego deklarowanego przez obywateli narodowości polskiej w 2001 oraz w 2011 roku zawarto w tabeli 3.

³¹ *Metodické vysvetlivky k vybraným ukazovateľom Sčítania obyvateľov, domov a bytov 2011*, https://slovak.statistics.sk/wps/portal/ext/themes/demography/census/metadata/!ut/p/zo/o4_Sj9CPykssyoxPLMnMzovMAfljo8ziw3wCLJycDBoN3M1DDAo8_fyCQ8MsAooDQoz1C7ldFQEK5p5Y/#Rok%202011 [6.11.2021].

Tabela 3. Obywatele deklarujący narodowość polską według płci i języka ojczystego w 2001 i 2011 roku

język ojczysty	płeć	rok spisu	
		2001	2011
polski	mężczyźni	641	903
	kobiety	1607	1658
	razem	2248	2561
słowacki	mężczyźni	111	135
	kobiety	163	189
	razem	274	324
czeski	mężczyźni	9	7
	kobiety	12	7
	razem	21	14
węgierski	mężczyźni	6	13
	kobiety	6	6
	razem	12	19
ukraiński	mężczyźni	1	1
	kobiety	7	5
	razem	8	6
niemiecki	mężczyźni	0	40
	kobiety	3	35
	razem	3	75
rusiński	mężczyźni	0	1
	kobiety	2	2
	razem	2	3
inne	mężczyźni	1	8
	kobiety	3	2
	razem	4	10
nieustalony	mężczyźni	10	24
	kobiety	20	48
	razem	30	72
razem	mężczyźni	779	1132
	kobiety	1823	1952
	razem	2602	3084

Źródło: Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2001, *Bývajúce obyvateľstvo podľa národností, podľa materinského jazyka a pohlavia za Slovenskú republiku*, http://www.statistics.sk/webdata/sclitanie/def_sr/Da-ta%5C100000%5CZ156__100000.pdf [11.09.2012]; Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2011, *Tab. 156 Obyvateľstvo podľa národností, materinského jazyka a pohlavia*, <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fudaje.statistics.sk%2FSR%2FIAB.%2520156%2520byvate%25C4%25BEstvo%2520pod%25C4%25BEa%2520n%25C3%25A1rodnosti%2C%2520materinsk%25C3%25A9ho%2520jazyka%2520a%25C2%25-A0%2520pohlavia.xls&wdOrigin=BROWSELINK> [6.11.2021].

Podczas spisu z 2001 roku język polski jako język ojczysty wskazały również łącznie 483 osoby, które zadeklarowały inną niż polska narodowość. Przede wszystkim były to osoby narodowości słowackiej (424 osoby), a także węgierskiej i czeskiej (po 11 osób). Całkowita liczba osób, dla których językiem ojczystym jest język polski, wyniosła zatem 2731. Oznacza to, iż osób deklarujących posługiwanie się językiem polskim jako ojczystym było wówczas o 129 więcej w stosunku do tych, które zadeklarowały podczas spisu narodowość polską. Różnice między liczbą osób polskiej narodowości a uznającymi polski za język ojczysty uwidoczniły się także w 2011 roku. Tym razem polski jako język ojczysty uznało 558 osób narodowości innej niż polska. Dominowali wśród nich ci, którzy zadeklarowali narodowość słowacką (398 osób). Ogółem na język polski jako język ojczysty wskazało 3119 osób, czyli o 388 osób więcej niż 10 lat wcześniej (co stanowiło przyrost o ponad 14%). Porównując liczbę osób, które podczas spisu w 2011 roku wskazały język polski jako ojczysty (3119 osób), można zauważyć, iż było ich o 35 więcej od tych, które zadeklarowały wówczas narodowość polską (3084 osoby). Szczegółowe dane dotyczące liczby osób poszczególnych narodowości deklarujących język polski jako język ojczysty w 2001 i 2011 roku przedstawiono w tabeli 4.

Tabela 4. Obywatele deklarujący język polski jako język ojczysty według narodowości i płci w 2001 i 2011 roku

narodowość	płeć	rok spisu	
		2001	2011
polska	mężczyźni	641	903
	kobiety	1607	1658
	razem	2248	2561
słowacka	mężczyźni	142	121
	kobiety	282	277
	razem	424	398
czeska	mężczyźni	4	3
	kobiety	7	4
	razem	11	7
węgierska	mężczyźni	5	6
	kobiety	6	5
	razem	11	11
ukraińska	mężczyźni	2	1
	kobiety	3	1
	razem	5	2
niemiecka	mężczyźni	0	3
	kobiety	1	1
	razem	1	4
rusińska	mężczyźni	1	0
	kobiety	2	3
	razem	3	3
inna	mężczyźni	6	47
	kobiety	5	39
	razem	11	86
nieustalona	mężczyźni	12	20
	kobiety	5	27
	razem	17	47
razem	mężczyźni	813	1104
	kobiety	1918	2015
	razem	2731	3119

Źródło: Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2001, Tab. 156 Bývajúce obyvateľstvo podľa národnosti, podľa materinského jazyka a pohlavia za Slovenskú republiku, http://www.statistics.sk/webdata/sčitanie/def_sr/Data%5C100000%5CZ156__100000.pdf [11.09.2012]; Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2011, Tab. 156 Obyvateľstvo podľa národnosti, materinského jazyka a pohlavia, <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fudaje.statistics.sk%2FSR%2FIAB.%2520156%2520byvate%25C4%25BEstvo%2520pod%25C4%25BEa%2520n%25C3%25A1rodnosti%2C%2520materinsk%25C3%25A9ho%2520jazyka%2520a%25C2%25-A0%2520pohlavia.xls&wdOrigin=BROWSELINK> [6.11.2021].

Nowością wprowadzoną w spisie powszechnym w 2011 roku było dodanie dwóch pytań dotyczących języka. Zapytano mianowicie o najczęściej używany język w miejscach publicznych (słow. *najčastejšie používaný jazyk na verejnosti*) oraz najczęściej używany język w kontaktach domowych (słow. *najčastejšie používaný jazyk v domácnosti*). Pod pojęciem języka najczęściej używanego w miejscach publicznych rozumiano język, którym obywatel współcześnie najczęściej posługuje się w miejscu pracy lub szkole, bez względu na to, czy pracuje lub uczy się na Słowacji, czy też za granicą. Z kolei językiem najczęściej używanym w kontaktach domowych określono język prywatny, którego obywatel najczęściej używa w domu³². Z danych uzyskanych w odpowiedziach na te pytania wynika, iż język polski jako najczęściej używany język w miejscach publicznych wskazały w całej Słowacji 723 osoby. 1316 osób zadeklarowało natomiast, iż język polski jest dla nich językiem domowym. Szczegółowe dane według podziału na kraje Republiki Słowackiej dotyczące języka polskiego jako języka ojczystego, najczęściej używanego języka w miejscach publicznych oraz najczęściej używanego języka w kontaktach domowych przedstawiono w tabeli 5.

³² *Metodické vysvetlivky k vybraným ukazovateľom Sčítania obyvateľov, domov a bytov 2011*, op.cit.

Tabela 5. Obywatele zamieszkalni na Słowacji deklarujący język polski jako język ojczysty, najczęściej używany język w miejscach publicznych oraz najczęściej używany język w kontaktach domowych w 2011 roku

język polski jako:	Republika Słowacka kraj /województwo/								
	Slovenská republika	Bratislavský kraj	Trnavský kraj	Trenčiansky kraj	Nitriansky kraj	Zlínský kraj	Banskobystrický kraj	Prešovský kraj	Košický kraj
język ojczysty ¹	3119	480	185	237	315	577	287	695	343
najczęściej używany język w miejscach publicznych ²	723	67	36	40	63	152	41	229	95
najczęściej używany język w kontaktach domowych ³	1316	191	79	78	117	271	87	339	154

Źródło:

¹ Tab. 11 Obywatelstwo trvalo byvajúce v krajoch SR podľa materinského jazyka, SODB 2001, 2011, https://slovak.statistics.sk/wps/wcm/connect/02d888e3-ee51-4ab8-968f-e-9c30ab5c675/Tab_11_Obyvatelstvo_trvalo_byvajuce_v_krajoch_SR_podla_materinskeho_jazyka_SODB_2001_2011.pdf?MOD=AJPERES&CVID=knLHLNT&CVID=knLHLN-T&CVID=knLHLNT&CVID=knLHLNT [6.11.2021].

² Tab. 12 Obywatelstvo trvalo byvajúce v krajoch SR podľa najčastejšie používaného jazyka na verejnosti, SODB 2011, https://slovak.statistics.sk/wps/wcm/connect/58c6f4cd-2f-24-48ae-a303-fb67a566ee0/Tab_12_Obyv_trvalo_byv_v_kraj_SR_podla_najcastej_pouz_jazyka_na_verejnosti_SODB_2011.pdf?MOD=AJPERES&CVID=kkC3hyL&CVID=kkC3hyL&CVID=kkC3hyL [6.11.2021].

³ Tab. 13 Obywatelstvo trvalo byvajúce v krajoch SR podľa najčastejšie používaného jazyka v domácnosti, SODB 2011, https://slovak.statistics.sk/wps/wcm/connect/ad000fac-b794-4524-a290-c6debd9a0683/Tab_13_Obyv_trvalo_byvajuce_v_kraj_SR_podla_najcastej_pouz_jazyk_v_domacnosti_SODB_2011.pdf?MOD=AJPERES&CVID=kkC3n-Zh&CVID=kkC3nZh&CVID=kkC3nZh&CVID=kkC3nZh [6.11.2021].

Kolejny spis powszechny na Słowacji został przeprowadzony w pierwszej połowie 2021 roku (jego zasadnicza część została zrealizowana od 12 lutego do 31 marca w formie elektronicznej, zaś od 21 maja do 13 czerwca był on kontynuowany przez rachmistrzów). Spis ten odbywał się w cieniu pandemii COVID-19. W ramach kampanii informacyjnej poprzedzającej spis Urząd Statystyczny Republiki Słowackiej (słow. *Štatistický úrad Slovenskej republiky*) przygotował ulotki informacyjne w języku słowackim oraz w 11 językach mniejszości narodowych, w tym m.in. po polsku. Zawierały one podstawowe informacje dotyczące różnic między obywatelstwem a narodowością oraz języka ojczystego. Zwracano w nich uwagę na związane ze spisem kampanie dezinformacyjne, obecne w przestrzeni medialnej, a zwłaszcza w mediach społecznościowych. Zachęcano również mieszkańców Republiki Słowackiej będących członkami mniejszości narodowych do zadeklarowania „z dumą i bez obaw” narodowości i języka ojczystego³³.

Podobnie jak przed poprzednimi spisami zrealizowanymi w niepodległej Słowacji (w 2001 i w 2011 roku), tak i przed ostatnim spisem liderzy polonijni zachęcali do zamianifestowania w spisie swojej polskości. Zwracali przy tym uwagę na wprowadzoną w 2021 roku możliwość zadeklarowania

³³ Ulotka w języku polskim zob. *Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2021. Leták národnosť materinský jazyk – poľský*, https://www.scitanie.sk/storage/app/media/dokumenty/Letak_USVNM_a_SU_SR_A4_polsky.pdf [10.11.2021].

dwóch narodowości, co ich zdaniem w znaczny sposób może pomóc podjąć decyzję potomkom z rodzin mieszanych, którzy do tej pory dawali pierwszeństwo narodowości słowackiej, pomijając swoje polskie pochodzenie. Działacze Klubu Polskiego, chcąc zachęcić do podania w spisie polskiej narodowości (lub słowackiej i polskiej), przeprowadzili w Internecie kampanie społeczne. W ich trakcie nagrano krótkie filmiki z wypowiedziami Polaków mieszkających na Słowacji i Słowaków polskiego pochodzenia, które to zostały zamieszczone na portalu społecznościowym Facebook oraz na portalu YouTube. Miały one na celu pobudzić do myślenia osoby o polskich korzeniach przed wypełnieniem podczas spisu rubryki „narodowość”. Innym z pomysłów było zachęcanie do użycia specjalnej nakładki na zdjęcie profilowe w mediach społecznościowych z hasłem: *Ajja som Poliak / Ajja som Poľka!* lub *Ja som aj Poliak / Ja som aj Poľka!* Liderzy polonijni przewidywali, iż napływ Polaków na Słowację po 1 maja 2004 roku (czy to do pracy, czy też na studia) przyczyni się do tego, iż po opublikowaniu ostatecznych wyników spisu powszechnego liczba osób, które zadeklarowały w nim polską narodowość, będzie wyższa w stosunku do danych uzyskanych podczas poprzedniego spisu w 2011 roku³⁴. Jak stwierdził w wywiadzie dla „Monitora Polonijnego” słowacki socjolog o polskich korzeniach, doktor Michal Vašečka, nie

³⁴ M. Zawistowska-Olszewska, *Ilus nas jest? Kim jestešmy i jak žyjemy?*, „Monitor Polonijny” 2021, nr 2, s. 2; *Tež jestem Polakiem!*, „Monitor Polonijny” 2021, nr 2, s. 4-5.

jest to jednak do końca przesądzone. Dopuszczenie możliwości zadeklarowania w spisie narodowości góralskiej³⁵ może bowiem zmienić dane dotyczące polskiej mniejszości na Słowacji³⁶.

Dnia 20 stycznia 2022 roku Urząd Statystyczny Republiki Słowackiej opublikował na swoich stronach internetowych wstępne, niepełne wyniki spisu powszechnego z 2021 roku, dotyczące m.in. narodowości, innej (drugiej) narodowości oraz języka ojczystego. Wynika z nich, że narodowość polską zadeklarowało 3771 osób, czyli blisko 700 więcej niż podczas spisu przeprowadzonego w 2011 roku. Oznacza to, że osoby deklarujące narodowość polską stanowią 0,069% mieszkańców Republiki Słowackiej, a mniejszość polska jest szóstą pod względem liczebności mniejszością w tym państwie (po mniejszościach węgierskiej, romskiej, czeskiej, rusińskiej i ukraińskiej)³⁷. W poszczególnych powiatach (słow.

³⁵ Działania na rzecz uznania narodowości góralskiej zostały zainicjowane przed ostatnim spisem powszechnym przez Instytut Mateja Bela z Bratysławy. We współpracy ze Związkiem Górali Słowacji (słow. *Združenie Goralov Slovenska*) przygotowano krótkie opracowanie mające na celu zachęcanie do deklarowania podczas spisu narodowości góralskiej. Według autorów opracowania na Słowacji mieszka obecnie łącznie około 10 000 górali w 60 miejscowościach. Sukces tej akcji informacyjnej mógłby, ich zdaniem, doprowadzić do uznania górali przez słowackie władze jako odrębnej narodowości. Zob. J. Bravis, P. Zamiška, Á. Ravasz, *Góralská menšina chce byť uznaná*, https://imbbmi.files.wordpress.com/2020/10/imb_goralska_mensina.pdf [10.11.2021].

³⁶ M. Wojcieszńska, *Czy być Polakiem na Słowacji jest in?* Rozmowa z socjologiem Michałem Vašečką, „Monitor Polonijny” 2021, nr 3, s. 7-10.

³⁷ Narodowość węgierską zadeklarowało 422 065 osób (7,75% mieszkańców Republiki Słowackiej), romską 67 179 osób (1,23%), czeską 28 996 osób (0,53%), rusiń-

okres) Polacy stanowią od 0,02% do 0,34% mieszkańców. Szczegółowe dane dotyczące liczebności polskiej mniejszości w 8 województwach i 79 powiatach Republiki Słowackiej zamieszczono w aneksie do niniejszej publikacji, w którym zestawiono również najnowsze wyniki z 2021 roku z danymi z dwóch poprzednich spisów powszechnych, przeprowadzonych w niepodległej Słowacji w 2001 i 2011 roku.

W pytaniu o inną (drugą) narodowość (wprowadzonym do formularza spisowego w 2021 roku) narodowość polską wskazało 1511 osób, czyli 0,493% spośród 306 175 osób, które podczas spisu zdecydowały się udzielić odpowiedzi na to pytanie³⁸. Z kolei język polski jako ojczysty zadeklarowało 3821 osób, czyli 0,070% mieszkańców Republiki Słowackiej³⁹. Należy w tym miejscu dodać, że we wstępnych wynikach ze spisu powszechnego z 2021 roku (udostępnionych w styczniu 2022 roku) nie podano jeszcze danych dotyczących płci obywateli w odniesieniu do poszczególnych mniejszości oraz

ską 23 746 osób (0,44%), ukraińską 9451 osób (0,17%). Zob. *Počet obyvateľov podľa národnosti v SR k 1. 1. 2021*, <https://www.scitanie.sk/obyvatelia/zakladne-vysledky/struktura-obyvatelstva-podla-narodnosti/SR/SKo/SR> [25.01.2022].

38 Inną narodowość (słow. *ďalšia národnosť*) zdefiniowano w formularzu spisowym jako przynależność mieszkańca do innego narodu lub grupy etnicznej, niezależnie od obywatelstwa, języka ojczystego lub języka, którym się on posługuje. Podkreślono przy tym, że odpowiedź na to pytanie zależy od decyzji każdego obywatela. *Počet obyvateľov podľa ďalšej národnosti v SR k 1. 1. 2021*, <https://www.scitanie.sk/obyvatelia/zakladne-vysledky/struktura-obyvatelstva-podla-dalsej-narodnosti/SR/SKo/SR> [25.01.2022].

39 *Počet obyvateľov podľa materinského jazyka v SR k 1. 1. 2021*, <https://www.scitanie.sk/obyvatelia/zakladne-vysledky/struktura-obyvatelstva-podla-materinskeho-jazyka/SR/SKo/SR> [25.01.2022].

w odniesieniu do deklarowanego przez nich języka ojczystego. Nie zaprezentowano również szczegółowych informacji dotyczących obywatelstwa, stąd też nie wiadomo, ile osób, które zadeklarowały podczas spisu polską narodowość, legitymuje się posiadaniem polskiego obywatelstwa. Szczegółowe wyniki z ostatniego spisu powszechnego mają być opublikowane w kolejnych miesiącach 2022 roku.

2.2. Poakcesyjne wyjazdy zarobkowe Polaków na Słowację według danych urzędowych

Po akcesji Słowacji do Unii Europejskiej 1 maja 2004 roku liczba Polaków w tym kraju zaczęła wzrastać. W latach 2010-2015 zajmowali oni 3. miejsce wśród cudzoziemców zatrudnionych na Słowacji (zaraz po obywatelach Rumunii i Republiki Czeskiej). Jesienią 2021 roku pracownicy z Polski znajdowali się w tej kwalifikacji na miejscu 7. (po obywatelach Ukrainy, Rumunii, Republiki Czeskiej, Węgier, Serbii i Bułgarii)⁴⁰. Bliskość językowa, czy szerzej rzecz ujmując – brak poważniejszych barier kulturowych między narodem polskim i słowackim⁴¹, jest jedną z zalet pracy na Słowa-

⁴⁰ Zamestňovanie cudzincov na území Slovenskej republiky za rok 2021 /september/, https://www.upsvr.gov.sk/statistiky/zamestnavanie-cudzincov-statistiky/kopia-zamestnavanie-cudzincov-na-uzemi-slovenskej-republiky-za-rok-2020.html?page_id=1060278 [20.10.2021].

⁴¹ Szerzej na ten temat zob. m.in.: M. Dębicki, *Stosunek Polaków wobec Słowaków a inne aspekty wspólnego sąsiedztwa*, [w:] *Pogranicze – Sąsiedztwo – Stereotypy. Przypadek polsko-słowackich relacji. Grupy etniczne i etnograficzne na polskim Podkarpaciu*, A. Kasperek (red.), Cieszyn–Katowice 2013, s. 11-33; M. Lubicz Miszewski,

cji. Pokrewieństwo języka polskiego i słowackiego ułatwia wzajemne zrozumienie, jak i stwarza możliwość szybkiego opanowania podstaw słowackiego przez Polaków. W podejmowaniu decyzji wyjazdu na drugą stronę Tatr nie bez znaczenia jest także bliskość geograficzna, umożliwiającą częste i względnie tanie wyjazdy do rodziny i bliskich w kraju, mimo niezbyt wygodnych połączeń drogowych i kolejowych⁴². Tak czy inaczej, w porównaniu z polskimi emigrantami masowo wyjeżdżającymi po 1 maja 2004 roku do Wielkiej Brytanii i Irlandii (i innych państw tzw. starej Unii) pobyt na Słowacji i związana z nim rozłąka z rodziną nie jest aż tak dokuczliwa. Jak stwierdziła Małgorzata Wojcieszynska, „w obecnych czasach, kiedy można czytać polskie gazety w Internecie, oglądać polską telewizję, a do Polski jeździć nawet co drugi weekend, wyjazd do Bratysławy czy Koszyc można porównać z przeprowadzką do obcego miasta w Polsce”⁴³. W przypadku mieszkańców południowych powiatów województw śląskiego, małopolskiego i podkarpackiego możliwe są także

Polacy i Słowacy – bliscy (?) sąsiedzi. Polacy w oczach Słowaków. Słowacy w oczach Polaków, „Wschodnioznawstwo” 2008, nr 2, s. 151-174.

⁴² Po polskiej stronie granicy droga ekspresowa S1 z Bielska-Białej do Zwardonia będzie w pełni gotowa dopiero w 2023 lub nawet w 2024 roku, po oddaniu do użytku odcinka Przybędza–Milówka (wraz z drążonymi na nim tunelami), stanowiącym obejście Węgierskiej Górki. Droga ekspresowa S7 kończy się w Rabce-Zdroju, a jej przedłużenie o około 34 kilometry do granicy w Chyżnem nie jest planowane. Z kolei droga ekspresowa S19 od Rzeszowa do granicy w Barwinku ma być udostępniona kierowcom najwcześniej do końca 2026 roku.

⁴³ J. Łoginow, *Nowy kierunek emigracji Polaków*, <http://biznes.onet.pl/nowy-kierunek-emigracji-polakow,18490,3228885,2,news-detaj> [14.09.2012].

codzienne dojazdy do pracy na Słowację, bez konieczności przeprowadzki. Wiele przedsiębiorstw zapewnia darmowy transport dla swych pracowników z Polski. Ponadto nie wszystkie oferty pracy ze Słowacji wymagają stałego pobytu w tym kraju – są wśród nich i takie, które umożliwiają wykonywanie pracy w Polsce mimo zatrudnienia i umowy ze słowacką firmą. O zaletach pracy za południową granicą, zwłaszcza dla mieszkańców regionów przygranicznych, informowała polska prasa:

Praca na południu to szansa dla mieszkańców przygranicznych miejscowości, gdzie jest spore bezrobocie. Tam bez pracy są albo osoby bez żadnego doświadczenia zawodowego, albo bez kwalifikacji i znajomości języków obcych. A z Czechem czy ze Słowakiem każdy Polak jakoś się dogada. Zaletą jest też na pewno odległość, bo jeśli firma jest blisko granicy, to zawsze można wrócić na niedzielę do domu. Często jest to bliżej niż do Warszawy, gdzie np. wielu górali pracuje na budowach. Oczywiście pensje, które oferują za naszą południową granicą, nie mogą konkurować z zarobkami na Wyspach, ale też koszty życia są nieporównywalnie niższe niż w Polsce. Zwłaszcza że wiele firm pokrywa koszty zakwaterowania, a zwyczajowo daje się pracownikom bony żywieniowe. I co ważne: w tych krajach czujemy się pełnoprawnymi pracownikami, a nie pracownikami drugiej kategorii⁴⁴.

⁴⁴ J. Ćwiek, I. Bugajska, *Czesi i Słowacy szukają pracowników w Polsce*, „Gazeta Wyborcza” (dodatek Praca), nr 79, 3 kwietnia 2006, s. 3.

Po 1 stycznia 2009 roku dodatkowym atutem pracy u naszego południowego sąsiada stała się możliwość pobierania wynagrodzenia w euro, mimo iż na ogół odbiegało ono od poziomu płac w państwach zachodnioeuropejskich. Korzystne dla pracowników z Polski są również oferowane im dodatki do wynagrodzenia, np. darmowe mieszkanie bądź też mieszkanie za symboliczną kwotę, dopłaty do wyżywienia, a także urlopy, w ramach których zapewnia się odpłatność za dojazd do miejsca pobytu⁴⁵.

Wzrost gospodarczy i napływ inwestycji zagranicznych za rządów Mikuláša Dzurindy (1998-2006) doprowadziły do ulokowania na Słowacji fabryk samochodów (np. Hyundai, Peugeot-Citroën, KIA, Volkswagen). W rezultacie przemysł samochodowy stał się największym atutem słowackiej gospodarki. W tym środkowoeuropejskim państwie swoje centrale otwarło szereg międzynarodowych korporacji (np. Philips, IBM, Lenovo czy Hewlett-Packard). Znajdowali w nich zatrudnienie m.in. Polacy, ponieważ koncerny te obsługują całą Europę Środkową, wraz z Polską. Poszukiwały w związku z tym menadżerów i specjalistów, którzy oprócz języka angielskiego znali także język polski i realia polskiego rynku. W rezultacie dla niektórych polskich menadżerów

⁴⁵ *Zarobki Słowacja – ile można zarobić na Słowacji?*, <https://www.aplikuj.pl/po-rady-dla-pracownikow/1872/zarobki-slowacja-ile-mozna-zarobic-na-slowacji> [13.11.2021].

etapem w ich karierze zawodowej stała się czasowa przeprowadzka na przykład do Bratysławy⁴⁶.

W słowackiej stolicy można znaleźć pracę również w mniejszych firmach informatycznych oraz w przemyśle i w usługach logistycznych. W Koszycach – drugim co do wielkości mieście na Słowacji – szansę na zatrudnienie stwarza tamtejszy kombinat hutniczy, należący do amerykańskiego konsorcjum. Z kolei w Żylinie znajduje się sporo zakładów pracy opartych na nowych technologiach. Swoją fabrykę otworzył w tym mieście Siemens, który produkuje podzespoły do sterowników. Warto nadmienić, iż północna część Słowacji jest obszarem niemal dziesięciokrotnie mniej zaludnionym w porównaniu z powiatami południowej Polski. Stąd też po 1 maja 2004 roku praca u południowego sąsiada okazywała się atrakcyjną alternatywą dla osób, które były jej pozbawione po polskiej stronie granicy (ze względu na wysoki poziom bezrobocia)⁴⁷.

Obywatele państw UE, w tym Polski, zobowiązani są w ciągu 10 dni od wjazdu na Słowację odwiedzić komisariat policji dla obcokrajowców w celu zgłoszenia początku

⁴⁶ J. Łoginow, *Praca na Słowacji – pierwsze kroki*, „Monitor Polonijny” 2012, nr 10, s. 14-15; M. Wrotniak, *Tu mieszkam: Słowacja*, 30 stycznia 2014, <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Tam-mieszkam-Slowacja-3047550.html> [3.11.2021].

⁴⁷ *Praca w Bratysławie*, 9 marca 2016, <http://praca-slowacja.pl/praca-w-bratyslawie> [3.11.2021]; *Droga z Koszyc do Polski a praca na Słowacji*, 21 marca 2016, <http://praca-slowacja.pl/droga-z-koszyc-do-polski-a-praca-na-slowacji> [3.11.2021]; *Praca w Żylinie i okolicach*, 4 kwietnia 2016, <http://praca-slowacja.pl/praca-w-zylinie-i-okolicach> [3.11.2021].

pobytu w tym kraju. Następnie – jeśli zamierzają pozostać na Słowacji ponad trzy miesiące – powinni zarejestrować swój pobyt w jednym z 12 oddziałów policji dla obcokrajowców. Muszą w tym celu złożyć podanie do 30 dni przed upływem 3 miesięcy od przyjazdu na teren Słowacji. Otrzymują wówczas kartę pobytu, która jest ważna przez 5 lat, a po upływie tego czasu mogą przedłużyć ją na kolejne 10 lat. O status rezydenta na Słowacji Polacy mogą się ubiegać m.in. na podstawie zatrudnienia, samodzielnego zarobkowania, pobierania nauki na Słowacji w szkole podstawowej, średniej lub wyższej bądź też ze względu na bycie członkiem rodziny obywatela UE, który spełnia warunki pobytu na Słowacji⁴⁸.

O wzrastającej liczbie Polaków podejmujących pracę na Słowacji świadczą m.in. dane dotyczące liczby cudzoziemców zatrudnionych w tym państwie, publikowane w każdym miesiącu przez Główny Urząd Pracy, Spraw Socjalnych i Rodziny (słow. *Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny*). Ta tendencja wzrostowa trwała do końca 2016 roku. Począwszy od stycznia 2017 roku, liczba Polaków zatrudnionych na Słowacji zaczęła się zmniejszać. Jak jednak pokazują dane z poszczególnych miesięcy lat 2017–2021, spadki te nie przekroczyły poziomu poniżej 2200 osób (zob. tabela 6).

⁴⁸ J. Łoginow, *Pierwsze kroki na Słowacji*, „Monitor Polonijny” 2010, nr 7–8, s. 38–39; M. Wojcieszńska, *Jak to się robi na Słowacji, czyli krok za krokiem w kierunku rezydentury*, „Monitor Polonijny” 2015, nr 4, s. 13–16; *Pobyt cudzinca*, <https://www.minv.sk/?pobyt-cudzinca> [13.11.2021].

Tabela 6. Obywatele Polski zatrudnieni na Słowacji w latach 2004-2021

miesiąc / rok	razem	mężczyźni		kobiety		płeć niezidentyfikowana	
	ilość	ilość	w %	ilość	w %	-	-
12/2004	331	236	71,3	95	28,7	-	-
12/2005	608	476	78,3	132	21,7	-	-
12/2006	985	730	74,1	255	25,9	-	-
12/2007	918	694	75,6	224	24,4	-	-
12/2008	1168	919	78,7	249	21,3	-	-
12/2009	1316	1010	76,7	306	23,3	-	-
12/2010	1969	1544	78,4	425	21,6	-	-
12/2011	2196	1656	75,4	540	24,6	-	-
02/2012	2235	1673	74,8	562	25,2	-	-
12/2012*	982	694	70,7	286	29,1	2	0,2
12/2013*	1429	1042	72,9	383	26,8	4	0,3
12/2014	3023	2269	75,1	744	24,6	10	0,3
12/2015	3048	2235	73,3	802	26,3	11	0,4
12/2016	3204	2301	71,8	858	26,8	45	1,4
12/2017	2667	1929	72,3	703	26,4	35	1,3
12/2018	2539	1753	69,0	748	29,5	38	1,5
12/2019	2539	1724	67,9	782	30,8	33	1,3
12/2020	2442	1600	65,5	819	33,5	23	1,0
12/2021	2603	1714	65,8	864	33,2	25	1,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Zamestňovanie cudzincov na území Slovenskej republiky* (dane z lat 2004-2021), http://www.upsvar.sk/statistiky/zamestnavanie-cudzincov-statistiky.html?page_id=10803 [21.01.2022].

* W związku z wprowadzeniem przez słowacki Urząd Pracy, Spraw Socjalnych i Rodziny nowego systemu informacyjnego udostępnione dane z okresu od marca 2012 do grudnia 2013 roku mają charakter wstępny na dzień przetwarzania (nie są pełne). Po zakończeniu konsolidacji i synchronizacji bazy danych wyniki badań statystycznych za ten okres mają zostać opublikowane retrospektywnie.

Polacy przybywający na Słowację po 1 maja 2004 roku pod wieloma względami odróżniają się od emigrantów przedakcesyjnych. Szczegółowa analiza danych urzędowych wykazuje przede wszystkim zupełnie odmienne proporcje

pomiędzy liczbą mężczyzn i kobiet w stosunku do danych dotyczących mniejszości polskiej na Słowacji z ostatnich spisów powszechnych. Według wyników z 2001 roku Polki stanowiły aż 70% wśród osób deklarujących narodowość polską, zaś w 2011 roku – nieco ponad 63% (zob. tabela 2). Tymczasem w grudniu 2021 roku niemal 66% zatrudnionych na Słowacji obywateli polskich stanowili mężczyźni (zob. tabela 6).

Proporcje te wynikają m.in. ze wzrastającego zapotrzebowania na pracowników fizycznych na słowackim rynku pracy. Z tego powodu znaczna część spośród dostępnych ofert pracy skierowana jest właśnie do mężczyzn. Dotyczą one prac fizycznych (m.in. w budownictwie, transporcie i motoryzacji) i w związku z tym wymagają sporej wytrzymałości i sprawności. Popularne są również oferty pracy przy liniach montażowych i produkcyjnych, a także skierowane do instalatorów, montażystów i monterów w branży wykończeniowej, budowlanej i remontowej. Polacy mogą też podejmować sezonowe prace w gospodarstwach rolnych, a także przy realizacji budynków mieszkalnych. Otrzymują oni również możliwość zatrudnienia przy realizowanych w północnej Słowacji inwestycjach infrastrukturalnych, m.in. przy budowie autostrad D1 i D3. Ich realizacja wymaga dużego wysiłku fizycznego i znacznej liczby rąk do pracy. Na tych budowach poszukiwano zarówno specjalistów, jak i osób bez kwalifikacji. Z uwagi na fakt, że budowa tych autostrad, przecinających obszary górskie, dość często wiąże się z koniecznością

drażenia tuneli, pracę znajdowali tu także polscy górnicy. Mogą się oni też zatrudniać w kilku słowackich kopalniach położonych na południu kraju (już poza rejonem Karpat)⁴⁹.

Skorzystanie z wyżej wymienionych ofert pracy nie wymaga na ogół dużych kwalifikacji ani znajomości języka słowackiego (choć jest ona mile widziana). „Przymykanie oczu” przez słowackich pracodawców na nieznajomość języka u imigrantów zarobkowych wynika często z tego, iż rynek pracy cierpi na brak pracowników. Korzystają na tym zwłaszcza obywatele Ukrainy, którzy poza gotowością do pracy rzadko znają język i mają odpowiednie kompetencje zawodowe. Biorąc to pod uwagę, warto zauważyć, iż Słowacy wolą zatrudnić bliższych im kulturowo i językowo Polaków. Z drugiej strony na niekorzyść Polaków przemawia kwestia wynagrodzenia, ponieważ nie chcą oni godzić się na pracę za tak niskie kwoty, na jakie przystają Ukraińcy⁵⁰.

W okresie zimowym w północnej Słowacji istnieje spore zapotrzebowanie na pracowników sezonowych w branży turystycznej (oczywiście nie licząc okresu pandemii COVID-19 i związanych z nią ograniczeń). Poszukiwani są posługujący się językiem polskim instruktorzy narciarscy, a także osoby zainteresowane pracą w gastronomii oraz w hotelach i pensjonatach, nastawionych w dużym stopniu na obsługę

⁴⁹ *Budowa tuneli na Słowacji*, 22 czerwca 2016, <http://praca-slowacja.pl/budowa-tuneli-na-slowacji> [3.11.2021]; *Praca na kopalni na Słowacji*, 9 maja 2018, <http://praca-slowacja.pl/praca-na-kopalni-na-slowacji> [3.11.2021].

⁵⁰ *Budowa tuneli na Słowacji...*, op.cit.

Tabela 7. Obywatele z Polski zatrudnieni na Słowacji ze względu na poziom wykształcenia (wg stanu na grudzień 2021 roku)

poziom wykształcenia	podstawowe	gimnazjalne	średnie	zawodowe	wyższe pierwszego stopnia	wyższe drugiego stopnia	wyższe trzeciego stopnia	nieokreślone	razem
ilość osób	224	116	185	1378	87	467	28	118	2603
w %	8,6	4,5	7,1	52,9	3,4	17,9	1,1	4,5	100 %

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Zamestňovanie občanov krajín EÚ/EHP s informačnou kartou na území Slovenskej republiky podľa stupňa vzdelania /december 2021*, https://www.upspr.gov.sk/statistiky/zamestnavanie-cudzincov-na-uzemi-slovenskej-republiky-za-rok-2020.html?page_id=1060278 [21.01.2022].

Tabela 8. Obywatele Polski zatrudnieni na Słowacji ze względu na wykonywany zawód (wg stanu na grudzień 2021 roku)

wykonywany zawód	prawni- kierownicy	specjaliści	techni- cy i inni średni per- sonel	pracow- nicy biurowi	pracowni- cy usług i handlu	wykwalifi- kowani pracow- nicy rolnictwa, leśnictwa i rybów- stwa	wykwalifi- kowani robotnicy i rzemieś- nicy	operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń	pracow- nicy niewy- kwalifiko- wani	nieokre- ślony	razem
ilość osób	88	313	221	276	301	7	330	503	317	247	2603
w %	3,4	12,0	8,5	10,6	11,5	0,3	12,7	19,3	12,2	9,5	100 %

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Zamestňovanie občanov krajín EÚ/EHP s informačnou kartou na území Slovenskej republiky podľa vykonávanej profesie /december 2021*, https://www.upspr.gov.sk/statistiky/zamestnavanie-cudzincov-na-uzemi-slovenskej-republiky-za-rok-2020.html?page_id=1060278 [21.12.2021].

turystów z Polski. Okresowe zatrudnienie w sektorze turystycznym możliwe jest oczywiście także w sezonie letnim. O tej porze roku można również uzyskać zatrudnienie przy winobraniu, wykorzystując w tym celu czas urlopu w etatowej pracy w Polsce. Podczas zbiorów owoców preferowani są mężczyźni, zwłaszcza młodzi, jednak przy segregacji winogron i przetwórstwie wina na angaż w winnicach mogą liczyć także kobiety. Część osób podejmujących pracę sezonową na Słowacji traktuje pobyt w tym kraju jako sposób na zagraniczny urlop, łącząc zatrudnienie z wypoczynkiem i zwiedzaniem miejscowych atrakcji turystycznych⁵¹.

Wracając do analizy danych urzędowych dotyczących obywateli polskich podejmujących pracę na Słowacji, warto zauważyć nieznaczną dominację osób z wykształceniem zawodowym. W grudniu 2021 roku wykazywała je nieco ponad połowa pracowników z Polski (52,9%). Na 2. miejscu znajdowali się wówczas ci, którzy mają wykształcenie wyższe (łącznie 22,4%), na 3. miejscu osoby z wykształceniem podstawowym (8,6%), na 4. zaś legitymujący się wykształceniem średnim (7,1%; tabela 7).

Wspomniany wyżej wysoki odsetek Polaków z wykształceniem zawodowym wynika z zapotrzebowania na pracowników fizycznych na słowackim rynku pracy. Nie dziwi

⁵¹ *Słowackie winobranie*, 1 lutego 2017, <http://praca-slowacja.pl/slowackie-winobranie> [3.11.2021]; *Wyjechać można i na miesiąc*, 13 czerwca 2018, <http://praca-slowacja.pl/wyjechac-mozna-i-na-miesiac> [3.11.2021].

zatem, że biorąc pod uwagę wykonywany zawód, aż 12,2% spośród przybyłych z Polski stanowią pracownicy niewykwalifikowani, a 32% wykwalifikowani robotnicy i rzemieślnicy oraz operatorzy maszyn i urządzeń (zob. tabela 8).

Odwołując się do danych urzędowych, można przypuszczać, że znaczna część Polaków przybywających do pracy na Słowację osiedla się w Bratysławie. Choć słowacki Urząd Pracy, Spraw Socjalnych i Rodziny nie przedstawia danych dotyczących miejsca zamieszkania cudzoziemców w poszczególnych regionach Słowacji w odniesieniu do poszczególnych państw ich pochodzenia, to jednak należy zwrócić uwagę na fakt, iż niemal $\frac{1}{3}$ spośród nich wykonuje pracę właśnie w słowackiej stolicy. W grudniu 2021 roku w 5 powiatach (słow. okres), na które podzielona jest Bratysława, było bowiem zatrudnionych łącznie 22 038 osób, czyli 31,82% spośród 68 188 cudzoziemców pracujących w całym państwie⁵². Wśród imigrantów poakcesyjnych przybywających z Polski na Słowację dominują ludzie młodzi. Według danych Głównego Urzędu Pracy, Spraw Socjalnych i Rodziny pod koniec grudnia 2010 roku spośród 1969 Polaków legalnie zatrud-

⁵² *Zamestňovanie občanov krajín EÚ/EHP s informačnou kartou na území Slovenskej republiky podľa vykonávanej profesie. Zamestňovanie štátnych príslušníkov tretích krajín s platným povolením na zamestnanie na území Slovenskej republiky podľa okresov. Zamestňovanie občanov tretích krajín s informačnou kartou (bez povolenia na zamestnanie) na území Slovenskej republiky podľa okresov /december 2021/.* https://www.upsvr.gov.sk/statistiky/zamestnavanie-cudzincov-statistiky/kopia-zamestnavanie-cudzincov-na-uzemi-slovenskej-republiky-za-rok-2020.html?page_id=1060278 [25.01.2022].

nionych na terytorium Słowacji 57,2% stanowili pracownicy w przedziale od 25. do 39. roku życia. Ta kategoria wiekowa przeważała wówczas zarówno wśród mężczyzn (55,5%), jak i kobiet (63,3%)⁵³. Można przypuszczać, iż dominacja osób w tym przedziale wiekowym utrzymała się w 2. dekadzie XXI wieku, choć brak oficjalnych danych urzędowych w tym zakresie. Hipotezę tę może jednak potwierdzić analiza m.in. artykułów publikowanych na łamach „Monitora Polonijnego” oraz postów zamieszczanych na portalach społecznościowych (zwłaszcza w wątkach dotyczących pracy i realiów życia na Słowacji)⁵⁴. Warto w tym miejscu dodać, iż wiek imigrantów przedakcesyjnych był znacznie bardziej zróżnicowany, co wynikało m.in. z faktu ich zasiedlenia na Słowacji, w niektórych przypadkach już od trzech pokoleń. Dla porównania można przywołać dane ze spisu powszechnego z 2001 roku. Wynika z nich, iż tylko 22,3% spośród 2602 osób, które zadeklarowały polską narodowość, mieściło się wówczas w przedziale od 25. do 39. roku życia⁵⁵.

⁵³ *Monitoring przepływu pracowników między Polską a państwami Europejskiego Obszaru Gospodarczego*, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, maj 2011, s. 24, https://archiwum.mriips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/_public/1_NOWA%20STRONA/Analizy%20i%20raporty/przeplyw%20pracownikow/Monitoring_maj%202011_korekta.pdf [29.10.2021].

⁵⁴ Zob. np. *Polacy na Słowacji – Grupa publiczna*, <https://www.facebook.com/groups/187188045325656> [13.11.2021]; *Polacy na Słowacji – Grupa prywatna*, <https://www.facebook.com/groups/polacynaslowacji> [13.11.2021].

⁵⁵ *Tab. 155A i 155B Bývajúce obyvateľstvo podľa národnosti a podľa pohlavia, päťročných vekových skupín a štátnej príslušnosti*, http://www.statistics.sk/webdata/slov/scitanie/def_sr/Data/100000/Z155A_100000.pdf [20.01.2017].

Warte szczegółowej analizy są również dane dotyczące długości zatrudnienia polskich obywateli na Słowacji. Wykazują one, iż pod koniec grudnia 2021 roku prawie 75% Polaków było zatrudnionych na Słowacji na okres powyżej 12 miesięcy, jednak tylko 24% spośród nich pracowało w tym kraju powyżej 5 lat (tabela 9).

Tabela 9. Obywatele z Polski zatrudnieni na Słowacji ze względu na czas trwania zatrudnienia (wg stanu na grudzień 2021)

okres zatrudnienia	do roku	od roku do 2 lat	od 2 do 3 lat	od 3 do 4 lat	od 4 do 5 lat	powyżej 5 lat	razem
ilość osób	670	225	290	354	439	625	2603
w %	25,8	8,6	11,1	13,6	16,9	24,0	100%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Zamestňovanie občanov krajín EÚ/EHP s informačnou kartou na území Slovenskej republiky podľa dĺžky trvania pracovného pomeru /december 2021/*, https://www.upsvr.gov.sk/statistiky/zamestnavanie-cudzincov-statistiky/kopia-zamestnavanie-cudzincov-na-uzemi-slovenskej-republiky-za-rok-2020.html?page_id=1060278 [21.01.2022].

Stosunkowo krótki okres pobytu polskich imigrantów zarobkowych na Słowacji każe przypuszczać, iż część z nich traktuje pobyt w tym państwie jako jeden z etapów w swej zawodowej karierze bądź też jako jeden z etapów „kariery emigracyjnej”. Jak zauważył Bartosz Pieczyński, jeden z Polaków zatrudnionych w bratysławskiej siedzibie Philipsa:

Wielu Polaków traktuje ofertę pracy na Słowacji jako ciekawe wyzwanie, które oznacza zarazem niepowtarzalną przygodę, jak i szansę na rozwój zawodowy. Nikt przecież nie każe wyjeżdżać na stałe. Jak jest okazja, warto skorzystać, popracować tu rok czy dwa, a później się zobaczy. Zwłaszcza że z pobytem w Bratysławie w CV Polak ma większą szansę na znalezienie

w przyszłości ciekawej pracy w Polsce, niż gdyby cały czas siedział w rodzinnym mieście⁵⁶.

Jednym z czynników, który wpływa na długość pobytu na Słowacji, jest stan cywilny i sytuacja rodzinna. Wśród Polaków podejmujących zatrudnienie w tym kraju można spotkać zarówno „singli”, jak i osoby pozostające w związkach jednolitych narodowo (polskich), w których nie istnieją rodzinne związki ze Słowacją (jak u większości imigrantów przedakcesyjnych). Mimo ich braku część z nich z upływem lat przyzwyczaja się do względnie wygodnego życia na Słowacji, znajduje bezpieczeństwo i stabilność finansową i w rezultacie zapuszcza w tym kraju korzenie – znajdują oni dobrze płatną pracę, kupują mieszkanie, posyłają dzieci do słowackiego przedszkola czy szkoły, zakładają własne firmy⁵⁷. Inni podejmują decyzję o reemigracji. Za znamienity przykład mogą tu posłużyć losy Tomasza Bienkiewicza, który przez dwie kadencje (w latach 2012-2016) pełnił funkcję prezesa Klubu Polskiego na Słowacji. Wyzwania zawodowe sprawiły, iż w 2016 roku, po 11 latach, opuścił Bratysławę i wraz z żoną (Polką) powrócił do Polski. Podczas pobytu na Słowacji był prezesem zarządu firmy REC Slovakia s.r.o., zatrudniającej głównie inżynierów informatyków. Właściciele

⁵⁶ J. Łoginow, *Nowy kierunek emigracji Polaków...*, op.cit.

⁵⁷ M. Wojcieszewska, *Polskie małżeństwa na Słowacji*, „Monitor Polonijny” 2011, nr 9, s. 12-14; M. Wojcieszewska, *Kiedy w pojedynku między Krakowem a Katowicami zwycięży Bratysława!*, „Monitor Polonijny” 2021, nr 7-8, s. 16-18; *Pojechać i już nie wracać*, 24 kwietnia 2019, <http://praca-slowacja.pl/pojechac-i-juz-nie-wracac> [3.11.2021].

firmy zdecydowali się odsprzedać ją innej firmie na Słowacji – globalnej korporacji informatycznej GlobalLogic z siedzibą w San Jose (USA), a Bienkiewicz otrzymał propozycję, by stanąć na czele oddziału firmy we Wrocławiu i zająć się jego rozwojem. Na rzecz tej samej firmy pracowała też jego żona Anna, której również zaproponowano przeniesienie do wrocławskiego oddziału. W tym samym roku córka państwa Bienkiewiczów miała iść do przedszkola, a dzięki ich reemigracji problem z jej edukacją niejako sam się rozwiązał⁵⁸.

Wśród Polaków przybywających do pracy na drugą stronę Tatr są jednak i tacy, którzy żyją w związkach mieszanych narodowo, najczęściej (choć nie wyłącznie)⁵⁹ polsko-słowackich⁶⁰. Warto w tym miejscu zauważyć, iż okazją do ich powstania są nie tylko wyjazdy obywateli polskich na Słowację lub słowackich do Polski. W dobie otwartego rynku pracy i swobodnego przepływu ludności zawiązują się one także na skutek wyjazdów Polaków i Słowaków do pracy lub na studia m.in. do krajów Unii Europejskiej oraz USA i Kanady. Część takich par po okresie pracy (lub studiów) na Zachodzie

⁵⁸ M. Wojcieszńska, *Wędrówki Tomka Bienkiewicza*, „Monitor Polonijny” 2020, nr 6, s. 16-17.

⁵⁹ Zob. np. M. Wojcieszńska, *O tym, jak Polka i Belg w Bratysławie miłość znaleźli*, „Monitor Polonijny” 2020, nr 12, s. 16-18.

⁶⁰ Losy jednego z takich polsko-słowackich małżeństw można śledzić na blogu „*Vezmeš si ma?*” czyli *mój słowacki galimatias* (zob. <http://slowackigalimatias.blogspot.com>), którego redaktorką jest Natalia Konicz-Hamada, „prowadząca dwukulturowe życie w dwujęzyczny sposób”. Zob. też: N. Konicz-Hamada, *Elementarz polsko-słowackiej rodziny*, „Monitor Polonijny” 2020, nr 1, s. 22-23; N. Konicz-Hamada, *Prawdziwy fundament*, „Monitor Polonijny” 2020, nr 12, s. 19.

postanawia osiedlić się na Słowacji⁶¹. Bywa jednak i tak, iż po jakimś czasie (z przyczyn zawodowych, rodzinnych lub edukacyjnych) małżonkowie ci przeprowadzają się ze Słowacji do Polski⁶². W jednym i drugim przypadku ich życie wiąże się z koniecznością funkcjonowania w rodzinie dwunarodowej i umiejętnego pogodzenia dwóch kultur i dwóch języków. W porównaniu z rodakami z małżeństw jednolitych narodo-wo Polakom żyjącym w związkach mieszanych łatwiej jest uczyć się języka słowackiego, ponieważ na co dzień obcują ze słowackimi rodzinami.

⁶¹ Zob. np. M. Wojcieszńska, *Z Opola do Bratysławy przez Nowy Jork*, „Monitor Polonijny” 2019, nr 2, s. 14-17. Oczywiście wśród par polsko-słowackich są i takie, które od samego początku decydują się na zamieszkanie w Polsce. Więcej na ten temat zob. M. Lubicz Miszewski, *Słowaccy imigranci w Polsce po 2004 roku w świetle badań ankietowych na portalu społecznościowym Facebook*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio K – Politologia” 2019, vol. 26, no. 1, s. 107-126.

⁶² M. Machaj, *Nigdy nie mów nigdy!*, „Monitor Polonijny” 2019, nr 1, s. 30-31.

3.

Działalność społeczna, oświatowa i kulturalna Polonii na Słowacji

Jak wspomniano w rozdziale pierwszym, powstanie organizacji polonijnych na Słowacji stało się możliwe dopiero po aksamitnej rewolucji. Są one finansowane z dwóch zasadniczych źródeł – przez władze Republiki Słowackiej, np. poprzez Fundusz na rzecz Wspierania Działalności Kulturalnej Mniejszości Narodowych (słow. *Fond na podporu kultúry národnostných menšín*) oraz przez instytucje z Polski powołane do wspierania polskiej diaspory, w tym m.in. przez Senat RP i MSZ (poprzez Wydział Konsularny przy Ambasadzie RP w Bratysławie), a także przez Stowarzyszenie „Wspólnota

Polska”, Fundację „Semper Polonia” oraz Fundację „Pomoc Polakom na Wschodzie”.

3.1. Klub Polski – Stowarzyszenie Polaków i ich Przyjaciół na Słowacji

W 1991 roku powstał Klub Polski w Martinie. Trzy lata później jego członkowie, wraz z Polakami z Bratysławy i Koszyc, powołali **Klub Polski – Stowarzyszenie Polaków i ich Przyjaciół na Słowacji** (słow. *Poľský Klub – Spolok Poliakov a ich priateľov na Slovensku*). Zrzesza on obywateli Słowacji narodowości polskiej, obywateli Polski żyjących na Słowacji, osoby polskiego pochodzenia, a także tych, którzy postrzegają się do związków z polską kulturą. Zatem – zgodnie z przyjętą nazwą i zapisami w statucie – jego członkami mogą być również Słowacy i przedstawiciele innych narodowości. Umożliwia to uczestnictwo w działalności klubowej małżeństwom mieszanym narodowościowo, a także potomkom osób polskiego pochodzenia. Celem Klubu Polskiego jest podtrzymywanie i rozwój polskiej tożsamości narodowej zamieszkałych na Słowacji Polaków. Realizowany jest on poprzez stwarzanie warunków do społecznego, kulturalnego, naukowego, sportowego i turystycznego rozwoju jego członków w duchu polskim⁶³.

⁶³ *Poľský Klub – Klub Polski. Spolok Poliakov a ich priateľov na Slovensku. Stanovy, Kapitola III Cieľ zdužení, maszynopis* (w zbiorach autora).

Powstanie Klubu Polskiego umożliwiło spotkanie się rodaków i nawiązywanie między nimi nieformalnych kontaktów. W trakcie spotkań klubowych ich uczestnicy mają okazję do rozmowy w ojczystym języku, co dla niektórych z nich jest na co dzień niemożliwe. W początkowym okresie swej działalności Klub Polski złożony był z trzech oddziałów regionalnych – w Bratysławie, Martinie i Koszycach. W roku 2000 powołano organizację regionalną w Nitrze. Z kolei pod koniec 2002 roku do Klubu Polskiego włączono Region Środkowe Poważe. Zrzesza on Polaków z obszaru doliny Wagu, rozrzuconych na przestrzeni około 75 kilometrów, dlatego zdecydowano o jego podziale na trzy koła miejscowe – w Trenczynie, Dubnicy nad Wagiem i Poważskiej Bystrzycy (przy czym to ostatnie zawiesiło swoją działalność w lipcu 2009 roku). Szósty Klub Regionalny KP powstał w 2007 roku w Żylinie. Jego członkowie równocześnie przynależeli do „Polonusa”, co w efekcie doprowadziło do zawieszania działalności KP w Żylinie na wiosnę 2010 roku. W tym samym czasie decyzję o przejściu do struktur „Polonusa” podjęli członkowie Klubu Regionalnego w Martinie. W rezultacie od 2010 roku Klub Polski złożony jest z czterech organizacji regionalnych (w Bratysławie, Koszycach, Nitrze i na Środkowym Poważu). Biorąc zatem pod uwagę aktualny obszar działania owych klubów regionalnych, dają one możliwość integracji przynajmniej części słowackiej Polonii (ze względu na odległości część słowackich Polaków nie jest bowiem w stanie uczestniczyć

regularnie w spotkaniach klubowych lub nie uczestniczy w nich wcale).

Poszczególne oddziały regionalne Klubu Polskiego organizują szereg imprez popularyzujących polską kulturę na Słowacji oraz integrujących środowisko polonijne w tym kraju. Dość bogatą ofertę proponuje powstały w 1994 r. **Klub Polski Bratysława**. Jedną z jego pierwszych inicjatyw było organizowanie od 1997 roku, przy współpracy z Instytutem Polskim, Polonijnego Spotkania na Dunaju. W jego ramach bratysławska Polonia udawała się w rejs wynajętym statkiem do zamku Devin pod Bratysławą. Celem, który przyświecał pomysłodawcom rejsu, była promocja polskiej kultury i tradycji morskich oraz popularyzowanie Bałtyku. Służył on także integracji Polaków zamieszkałych w Bratysławie, choć brali w nim udział też Polacy z innych zakątków Słowacji, a także rodacy z Wiednia czy Brna. Po 3 latach przerwy inicjatywa ta została wznowiona w 2020 roku. Odbywa się obecnie pod nazwą „Polskie Szanty na Dunaju”. Ich uczestnicy mają możliwość wzięcia udziału w konkursach wiedzy o żeglarstwie, loteriach fantowych, a także w tańcach oraz śpiewach szant i pieśni biesiadnych⁶⁴.

⁶⁴ *Polski wieczór na Dunaju*, „Monitor Polonijny” 1997, nr 6, s. 6-7; M. Zawistowska-Olszewska, *Polski wieczór szant na Dunaju 2011*, „Monitor Polonijny” 2011, nr 7-8, s. 16-17; *Śpiewali szanty i „šantili” na Dunaju*, „Monitor Polonijny” 2020, nr 9, s. 14-15.

Innym z przedsięwzięć organizowanych na początku działalności KP w Bratysławie (od 1998 roku) był Bal Polski. Ta karnawałowa impreza gromadziła zarówno Polonię (słowacką, austriacką i czeską), jak i przedstawiciele słowackiego świata polityki i kultury. Polskość tegoż balu wyrażała się w jego oprawie muzycznej i kulinarnej, a jego mocnym akcentem był taniec – polonez, którego uczyli się także Słowacy. W 2000 roku gościem Balu Polskiego był premier Mikuláš Dzurinda wraz z małżonką. Przygotowaniami do imprezy od początku kierowała Małgorzata Wojcieszewska, której zadaniem było m.in. pozyskanie sponsorów. W balach tych uczestniczyło od 100 do 200 osób⁶⁵. Inną, także już dziś niekontynuowaną inicjatywą bratysławskiej Polonii, były Dni Polskie, współorganizowane od 1998 roku z Ambasadą RP i Instytutem Polskim. W ich trakcie odbywały się koncerty polskich wokalistów i przedstawienia teatralne w wykonaniu Polaków zarówno z Polski, jak i zamieszkałych na Słowacji. Imprezie tej towarzyszyły także Dni Polskiej Kuchni⁶⁶.

Po 1 maja 2004 roku zainicjowano szereg nowych projektów służących integracji Polaków zamieszkałych w Bratysławie. Jednym z nich było spotkanie pod hasłem „Polskie karaoke”, stanowiące okazję do wspólnego tańczenia oraz

⁶⁵ *Bal Polski od kuchni, rozmowa z Małgorzatą Wojcieszewską, organizatorką Balu Polskiego w Bratysławie*, „Monitor Polonijny” 2003, nr 4, s. 4.

⁶⁶ *Dni Polskie w Bratysławie*, „Monitor Polonijny” 2002, nr 6, s. 6-7.

śpiewania najbardziej popularnych polskich przebojów. Inną imprezą łączącą „starą” i „nową” (poakcesyjną) bratysławską Polonię był wieczór integracyjny pod nazwą „Majówka potańcówka”. Z kolei z inicjatywy Katarzyny Tulejko w 2013 roku zrodziło się plenerowe wydarzenie „Z Polską na Ty”, realizowane pod patronatem Ambasady RP na Słowacji. Pierwsze cztery edycje organizowano 1 maja na nabrzeżu Dunaju, zaś od 2017 roku przeniesiono imprezę na ostatni dzień roku szkolnego. Od tego czasu odbywa się ona podczas bratysławskiego miejskiego festiwalu „Kulturne leto”. W jej ramach mają miejsce koncerty, występy polskich i słowackich zespołów wokально-tanecznych i teatralnych, warsztaty artystyczne, programy pantomimiczno-kabaretowe, pokazy mody promujące produkty polskich producentów, konkursy wiedzy o Polsce, a także degustacje specjałów polskiej kuchni. Inną inicjatywą bratysławskiej Polonii jest organizowana od 2009 roku „Sztuka z naszych szeregów”. Prezentowane są tutaj wystawy artystów polskiego pochodzenia, m.in. Xenii Bergerovej, Jana Bergera, Zdenki Zaborskiej-Błońskiej. Z kolei w grudniu organizowane są imprezy z cyklu „Boże Narodzenie w sercach nam gra”, w ramach których odbywają się koncerty polskich i słowackich kolęd oraz jasełka. Uczestniczą w nich zarówno Polacy, jak i Słowacy⁶⁷. Jesienią 2018 roku z inicjatywy

⁶⁷ M. Pietz, *Spotkanie Klubu Polskiego w Bratisławie*, „Monitor Polonijny” 2009, nr 6, s. 13; A. Drzewiecka, *Cała sala śpiewa z nami... czyli polskie karaoke w no-*

Klubu Polskiego w Bratysławie rozpoczął swą działalność Klub Małego Polaka, oferujący naukę języka polskiego dla najmłodszych dzieci (do 7. roku życia)⁶⁸. Ponadto w latach 2017-2021 członkowie bratysławskiego KP doprowadzili do wydania trzech autorskich płyt CD, które mają na celu zaprezentowanie twórczości muzycznej zamieszkałych na Słowacji Polaków i ich słowackich przyjaciół oraz integrację polonijnego środowiska muzycznego. Były to płyty zatytułowane kolejno „Za górami, za lasami, za Tatrami”, „To ostatnia niedziela” oraz „Tu i tam” (ze względu na pandemię COVID-19 prezentację tej ostatniej przesunięto na 11 września 2021 roku). W projekt ten zaangażowani są m.in. Ewa Sipos, Łukasz Cupała, Tomasz Olszewski, Małgorzata Wojcieszewska i Stano Stehlik⁶⁹. W 2021 Klub Polski podjął się realizacji pierwszego filmu dokumentalnego, którego bohaterem jest Ryszard Zwiewka, założyciel Klubu Polskiego na Słowacji, zamieszkały w tym kraju od przełomu lat 70. i 80. Za realizację projektu odpowiadają Małgorzata Wojcieszewska – producentka i autorka scenariusza, oraz Juraj

wym wydaniu, „Monitor Polonijny” 2011, nr 10, s. 14-15; O. Tulejko, *Tak się bawi Polonia!*, „Monitor Polonijny” 2011, nr 6, s. 10-11; A. Kugler, *Z Polską na Ty. Sąsiedzi*, „Monitor Polonijny” 2014, nr 5-6, s. 11-12.

⁶⁸ M. Wojcieszewska, *Na dywaniku u p. Agnieszki, czyli na zajęciach Klubu Małego Polaka*, „Monitor Polonijny” 2019, nr 3, s. 12-13.

⁶⁹ *Co się dzieje Tu i Tam!*, „Monitor Polonijny” 2021, nr 4, s. 2; N. Konicz-Hamada, *Ach, co to był za koncert*, „Monitor Polonijny” 2021, nr 10, s. 14-16.

Lehuta – reżyser i kamerzysta. Premierę 26-minutowego obrazu zapowiedziano na początek 2022 roku⁷⁰.

Klub Polski Koszyce – podobnie jak ten w Bratysławie – powstał w 1994 roku. Z inicjatywy Tadeusza Błońskiego, który prezesował mu przez szereg lat, od 1996 do 2011 roku w okresie jesiennym organizowane były w nim Dni Kultury Polskiej. Były one pomyślane jako okazja do wyjścia Polaków na zewnątrz i zaprezentowania swojej kultury. Przygotowania i organizacja Dni Kultury Polskiej przyczyniły się do zintegrowania środowiska polonijnego, zarówno w Koszycach, jak i na całej Słowacji. Oprócz gospodarzy uczestniczyli w nich bowiem również przedstawiciele pozostałych Klubów Regionalnych KP. Impreza ta przyczyniła się także do nawiązania kontaktów miejscowej Polonii z innymi mniejszościami narodowymi w Koszycach. W trakcie tych dni odbywały się koncerty muzyczne (np. koncerty chopinowskie i jazzowe), występy zespołów ludowych, wystawy malarskie, przeglądy filmu polskiego, wystawy sztuki wizualnej, recitale polskich wykonawców, a także degustacja dań polskiej kuchni⁷¹. Również z inicjatywy prezesa Błońskiego, począwszy od 2003 roku każdego lata, Klub Polski w Koszycach organizował w różnych regionach Słowacji artystyczne warsztaty plenerowe. Powstałe

⁷⁰ Takiego projektu tu jeszcze nie było!, „Monitor Polonijny” 2021, nr 7-8, s. 11.

⁷¹ Z. Záborská-Błońska, 7. Dni Polskiej Kultury, Košice 2003, „Monitor Polonijny” 2004, nr 1, s. 7; U. Szabados, XIV Dni Kultury Polskiej w Koszycach, „Monitor Polonijny” 2011, nr 1, s. 2.

wówczas dzieła wystawiano podczas Dni Kultury Polskiej w Koszycach, a następnie w polskich, słowackich i austriackich miastach. Od 2007 roku organizowane są plenerowe warsztaty twórcze dla dzieci i młodzieży pod hasłem „Krok za krokiem w kierunku sztuki”⁷². Koszycka Polonia od 1998 roku rokrocznie w grudniu bierze udział w Wieczorze Mniejszości Narodowych, współorganizowanym przez miejscowy Klub Mniejszości Narodowych i Komisję ds. Mniejszości Urzędu Miasta. W trakcie tej imprezy występują grupy muzyczne, taneczne i folklorystyczne, reprezentujące Polaków, Węgrów, Czechów, Rusinów i Ukraińców⁷³. Z kolei od 1999 roku KP w Koszycach bierze czynny udział w Dniu Sportu Mniejszości Narodowych, również odbywającym się z inicjatywy Klubu Mniejszości Narodowych i Komisji ds. Mniejszości Urzędu Miasta⁷⁴. W 2013 roku KP w Koszycach zainicjował karnawałową zabawę pod nazwą „Polskie karaoke”⁷⁵.

⁷² Z. Záborská-Błońska, *Krok za krokiem w kierunku sztuki*, „Monitor Polonijny” 2011, nr 9, s. 10-11; F. Tusk, *To były piękne dni... Siódma edycja obozu artystycznego dla dzieci polonijnych*, „Monitor Polonijny” 2019, nr 9, s. 16-17; Z. Gromadzka, *Warsztaty twórcze dla dzieci polonijnych 2021*, <http://www.polenia.sk/2021/07/11/warsztaty-twórcze-dla-dzieci-polonijnych-2021> [13.11.2021].

⁷³ K. Čikovský, *Wieczór mniejszości narodowych*, „Monitor Polonijny” 2000, nr 1, s. 3; R. Očkai, *XXI Wieczór Kultury Mniejszości Narodowych*, <http://www.polenia.sk/2018/12/12/xxi-wieczor-kultury-mniejszosci-narodowych> [13.11.2021].

⁷⁴ Š. Gajdošová, *XXI Dzień Sportu Mniejszości Narodowych*, „Monitor Polonijny” 2019, nr 6, s. 15.

⁷⁵ A. Drzewiecka, *Pierwsze koty za płoty, czyli debiutanckie karaoke w Koszycach*, „Monitor Polonijny” 2013, nr 3, s. 16.

Szereg inicjatyw kulturalnych oferuje także powstały pod koniec 1999 roku **Klub Polski Region Nitra**. Pierwszą imprezą, w jaką włączyła się miejscowa Polonia, były Międzynarodowe Dni Teatru w Nitrze (słow. *Divadelná Nitra*), zorganizowane 24-25 września 2000 roku. Wzięła w nich udział grupka dzieci z rodzin polonijnych. Ich występ zaowocował powstaniem teatrzyku dziecięcego, a następnie także zespołu tanecznego „Krakowiak”. Od tej pory dzieci z tutejszej szkoły języka polskiego, która rozpoczęła swą działalność w listopadzie 1999 roku, co roku czynnie włączają się w obchody Dni Teatru w Nitrze. W 2008 roku nitrzańska Polonia zainicjowała koncerty muzyki organowej, które odbywają się zazwyczaj jesienią w miejscowej katedrze pw. św. Emerama. Prezentowana jest podczas nich głównie twórczość polskich kompozytorów, a wśród wykonawców znajdują się zarówno Polacy, jak i Słowacy⁷⁶.

Aktywną działalność społeczno-kulturalną prowadzi także powstały w 2001 roku **Klub Polski Środkowe Powąże**, skupiający Polaków z Trenczyna, Dubnicy nad Wagiem i okolic. Od 2003 roku z inicjatywy Koła Miejsowego KP w Trenczynie organizowana jest impreza pod nazwą „Przyjaźń bez granic”. Oprócz mieszkańców Trenczyna uczestniczą w niej zaproszeni goście z Polonii czeskiej i węgierskiej.

⁷⁶ R. Gregušková, *Tu też jesteśmy... Klub Polski Region Nitra i jego początki*, „Monitor Polonijny” 2003, nr 2, s. 4; *W nitrzańskej katedrze już po raz dwunasty rozbrzmiała polska muzyka*, <http://www.polonia.sk/2019/11/18/xii-koncert-polskiej-muzyki-organowej> [13.11.2021].

Przedsięwzięciu temu towarzyszą wernisaże wystaw artystów polskiego pochodzenia, występy dziecięcych zespołów folklorystycznych, wystawy rzemiosła artystycznego (np. polskiej i słowackiej koronki klockowej), a także wyjazdy krajoznawcze do miejscowości położonych na Środkowym Poważu, przygotowane głównie z myślą o przybyłych do Trenczyna gościach, pochodzących zarówno ze Słowacji, jak i z krajów sąsiednich (Polski, Czech i Węgier)⁷⁷. Ze względu na pandemię COVID-19 jesienią 2020 roku impreza ta się nie odbyła. Została przesunięta na kolejny rok, jednak ze względu na ograniczenia epidemiczne odbyła się online. Prezentację prac malarskich, wykłady i koncerty zorganizowano 18 marca 2021 roku w gotyckiej scenerii wieży zamku Beckov, skąd transmitowano je na żywo. W ten sposób członkowie trenczyńskiej Polonii udowodnili, że Klub Polski potrafi elastycznie reagować na zaistniałą sytuację i zaoferować swoim członkom i sympatykom ucztę duchową także na odległość. Kolejny, już 20. rocznik „Przyjaźni bez granic” zaplanowany jest na jesień 2022 roku⁷⁸. Z kolei pod koniec sierpnia 2021 roku pod zamkiem w Beckowie zorganizowano wydarzenie „Chleba naszego powszedniego” (które dwa lata wcześniej zostało zainicjowane i zrealizowane przez KP w Bratysławie). Wystawiono na nim

⁷⁷ R. Straková, *Po raz dziewiąty pod trenczyńskim zamkiem*, „Monitor Polonijny” 2011, nr 7-8, s. 14-15; R. Straková, *Przyjaźń bez granic w 2019 roku w Trenczynie. Nowa współpraca, nowe oblicze, nowe przyjaźnie*, „Monitor Polonijny” 2019, nr 11, s. 10-11.

⁷⁸ A. Krcheň, *Przyjaźń bez granic*, „Monitor Polonijny” 2021, nr 4, s. 12-13.

stragany z polską żywnością (taką jak np. chleb ze smalcem i ogórkiem kiszonym, żurek, kiełbasa i sernik). Imprezie tej towarzyszyły występy polskich tancerzy i śpiewaków ze studenckiego zespołu Krakus, którzy zaprezentowali najpiękniejsze polskie tańce⁷⁹. Członkowie Koła Miejscowego KP w Dubnicy nad Wagiem w latach 2003-2015 organizowali Dubnickie Dni Polonijnej Współpracy, Przyjaźni i Folkloru. Odbływały się w ramach Międzynarodowego Dubnickiego Festiwalu Folklorystycznego. W ich trakcie zaprezentowały się polskie zespoły folklorystyczne z Polski i Czech (z Zaołzia). Dubnickie Dni stanowiły okazję do wymiany doświadczeń między działaczami polonijnymi ze Słowacji, z Czech i Węgier w zakresie nauczania języka polskiego, pracy kulturalno-oświatowej oraz sportu i rekreacji⁸⁰.

Na Słowacji nie doszło dotychczas do powstania jednolitego, zorganizowanego duszpasterstwa słowackiej Polonii. Wynika to przede wszystkim z jej rozproszenia i niewielkiej liczebności. Msze święte w języku polskim odprawiane są w Bratysławie i Nitrze z inicjatywy miejscowych działaczy Klubu Polskiego. Na ogół odbywają się one raz w miesiącu (z wyjątkiem okresów, w których obowiązują bardzo restrykcyjne obostrzenia pandemiczne). W słowackiej stolicy tradycja ta sięga 1992 roku. Przez 6 lat opiekę

⁷⁹ M. Wojcieszńska, *Kursując między ruinami zamku a dziedzińcem pałacu*, „Monitor Polonijny” 2021, nr 9, s. 16-17.

⁸⁰ Z. Podleśny, *Dubnickie dni*, „Monitor Polonijny” 2010, nr 7-8, s. 14-15; U. Szabados, *Tętniąca życiem Dubnica nad Wagiem*, „Monitor Polonijny” 2011, nr 10, s. 10.

duszpasterską nad bratysławskimi Polakami sprawował ks. Stanisław Ługowski, później zaś przejęli ją polscy franciszkanie, którzy przyjechali do Bratysławy w 1994 roku⁸¹. Począwszy od 2001 roku, msze święte po polsku odprawiane są w Nitrze. Przez blisko 10 lat sprawował je w nitrzańskej katedrze także ks. Stanisław Ługowski. Po nim opiekę duszpasterską nad Polakami z Nitry przejęli księża salwatorianie. Polskie nabożeństwa organizowane są także od czasu do czasu w Koszycach oraz w Trenczynie i w Dubnicy nad Wagiem na Środkowym Powążu.

Od grudnia 1995 roku Klub Polski wydaje „**Monitor Polonijny**” – **miesięcznik społeczno-kulturalny Polaków w Republice Słowackiej**. Pierwszą redaktorką naczelną czasopisma była Danuta Meyza-Marušiaková. Od grudnia 1998 roku funkcję tę pełniła Joanna Nowak-Matloňová, zaś od stycznia 2004 jej obowiązki przejęła Małgorzata Wojcieszewska, która kieruje redakcją czasopisma do dziś. Wszystkie archiwalne numery miesięcznika dostępne są na założonej w 2005 roku witrynie internetowej www.poloniask.sk (w zakładce „Monitor Polonijny”)⁸². Z kolei od sierpnia 2010 roku

⁸¹ Po aksamitnej rewolucji na Słowację zaczęli przybywać polscy zakonnicy, przyczyniając się do odtworzenia zakonów zlikwidowanych podczas tzw. nocy barbarskiej z 13 na 14 kwietnia 1950 roku. Byli tam m.in. franciszkanie konwentualni, paulini, palotyni, jezuici, karmelici bosy, sercanie, saletyni, salwatorianie, pocieszyciele, klaretyni i bracia szkolni. Zob. J. Limanówka, *Spotkanie polskich księży pracujących na Słowacji*, „Monitor Polonijny” 2004, nr 6, s. 2.

⁸² Zob. Archiwum, <http://www.poloniask.sk/category/monitor-polonijny/archiwum-monitor-polonijny> [13.11.2021].

ma on swój profil na Facebooku⁸³, na którym są m.in. publikowane zapowiedzi artykułów z kolejnych numerów czasopisma. Profil ten umożliwia interaktywny kontakt z czytelnikami. W okresie pandemii COVID-19 swego rodzaju bonusem przygotowywanym przez redakcję „Monitora Polonijnego” stały się rozmowy przeprowadzane przez Małgorzatę Wojcieszyską z Polakami mieszkającymi na Słowacji i zamieszczane na portalu YouTube⁸⁴.

„Monitor Polonijny” jest wysoko oceniany na tle innych tytułów prasy polonijnej. Świadczą o tym. m.in. nagrody i wyróżnienia, jakie otrzymał miesięcznik i jego redaktor naczelna Małgorzata Wojcieszyska podczas XVIII (w 2010 roku) i XIX (w 2011 roku) Forum Mediów Polonijnych⁸⁵. Z kolei w 2013 roku zdobył on nagrodę im. Macieja Płażyńskiego w kategorii redakcja medium polonijnego⁸⁶.

Celem czasopisma jest umacnianie polskiej tożsamości narodowej czytelników. Zamieszczane na jego łamach artykuły dotyczą aktualnych wydarzeń społecznych, kulturalnych i politycznych w Polsce i na Słowacji. W „Monitorze”

⁸³ Zob. *Monitor Polonijny – Grupa publiczna*, <https://www.facebook.com/groups/151392158206106> [13.11.2021].

⁸⁴ *Zajrzyjcie na YouTube!*, „Monitor Polonijny” 2021, nr 7-8, s. 14.

⁸⁵ A. Lewandowska, *Na XVIII Forum Mediów Polonijnych triumfowała Słowacja*, „Monitor Polonijny” 2010, nr 10, s. 2; A. Lewandowska, *Podczas XIX Światowego Forum Mediów Polonijnych dwie nagrody otrzymał „Monitor Polonijny”!*, „Monitor Polonijny” 2011, nr 10, s. 2.

⁸⁶ *Prestiżowa Nagroda im. Macieja Płażyńskiego również dla „Monitora”*, <https://www.polonia.sk/2013/04/27/prestiowa-nagrada-im-macieja-payskiego-rownie-dla-monitora> [13.11.2021].

podejmowane są także zagadnienia związane z życiem Polaków na Słowacji i działalnością zrzeszających ich organizacji polonijnych. Relacjonowane są organizowane przez te stowarzyszenia imprezy polonijne, a także międzynarodowe spotkania i konferencje z udziałem zamieszkałych na Słowacji Polaków. Na łamach czasopisma prezentowane są sylwetki osób, które różnymi drogami przybyły na Słowację i osiedliły się w tym kraju, wybierając go jako drugą, przybraną ojczyznę. Publikowane są także recenzje książkowe, przeglądy i omówienia prasy polskiej, wywiady, komentarze, oferty turystyczne, propozycje festiwalowe, teksty o charakterze historycznym, przepisy kulinarne oraz konkursy dla dzieci. Całość wzbogacona jest o zdjęcia, które mają charakter dokumentacyjny (relacje fotograficzne z wydarzeń polonijnych) i ilustracyjny (pomagają poznać działaczy polonijnych). Miesięcznik dofinansowywany jest przez Ministerstwo Kultury Republiki Słowackiej oraz Stowarzyszenie „Wspólnota Polska”⁸⁷.

3.2. Towarzystwo Społeczne „Polonus” w Żylinie

Drugą z funkcjonujących na Słowacji organizacji polonijnych jest **Towarzystwo Społeczne „Polonus” w Żylinie**

⁸⁷ M. Wojcieszńska, 25-letni „Monitor Polonijny” bohaterem wywiadu, „Monitor Polonijny” 2021, nr 4, s. 7-9. Zob. też: „Monitor” od kuchni, czyli oczami jego twórców (część I), „Monitor Polonijny” 2020, nr 11, s. 5-9; „Monitor” od kuchni, czyli oczami jego twórców (część II), „Monitor Polonijny” 2020, nr 12, s. 5-8; „Monitor” od kuchni, czyli oczami jego twórców (część III), „Monitor Polonijny” 2021, nr 1, s. 11-14.

(słow. *Občianske združenie „Polonus”*). Początki jego działalności sięgają 2007 roku. Żylińska Polonia należała wcześniej do Klubu Regionalnego w Martinie i z niego się wyodrębniła, tworząc kolejny oddział regionalny Klubu Polskiego (Klub Regionalny Region Żylina)⁸⁸. Jedną z przyczyn wyjścia ze struktur Klubu Polskiego większości członków Klubu Regionalnego w Żylinie (a także Klubu Regionalnego w Martinie) był spór o rozdzielanie funduszy z grantów pozyskiwanych z Ministerstwa Kultury RS. Złożenie przez działaczy „Polonusa” wniosków do ministerstwa o dofinansowanie projektów zostało przez liderów Klubu Polskiego odebrane jako działanie konkurencyjne i sprzeczne z jego interesami, ponieważ „Polonus” ubiegał się o te same, ograniczone środki przeznaczone dla polskiej mniejszości narodowej na Słowacji. Z kolei według Katarzyny Bielkovej z „Polonusa” powstał on jako organizacja ogólnego charakteru, z odmiennymi w stosunku do Klubu Polskiego celami działalności. W jej opinii działacze z pozostałych oddziałów regionalnych Klubu Polskiego, decydujący o przydzielaniu wszystkich grantów i dotacji, nie uwzględniali w wystarczającym stopniu potrzeb oddziałów w Martinie i Żylinie oraz składanych przez nich wniosków na realizację projek-

⁸⁸ Podczas VIII Kongresu Klubu Polskiego w grudniu 2008 roku wprowadzono zmianę w statusie tej organizacji, na mocy której w skład KP wchodziły odtąd kluby z regionów: Bratysława, Koszyce, Martin, Nitra, Środkowe Powąże i Żylina. Zob.: M. Wojcieszńska, *VIII Kongres Klubu Polskiego*, „Monitor Polonijny” 2008, nr 12, s. 17.

tów. Ostatecznie w kwietniu 2010 roku Klub Polski Region Żylinia oraz Klub Polski Region Martin zaprzestały swej działalności, a ich dotychczasowi członkowie pozostali zrzeszeni w Towarzystwie Społecznym „Polonus”. Tym samym doszło do ostatecznego uniezależnienia się „Polonusa” od Klubu Polskiego⁸⁹.

Działalność „Polonusa” przyczynia się do integracji Polaków zamieszkających w północno-zachodniej części Słowacji. Zrzesza on Polaków, osoby polskiego pochodzenia i miłośników polskiej kultury z Kraju żylińskiego, głównie z Żyliny i Martina, oraz z Dolnego Kubina, Bytczy, Czadcy, Kysuckiego Nowego Miasta i Kysuckiego Lieskovca. W kolejnych latach w spotkania i inicjatywy Towarzystwa włączyli się także Polacy z Powąży, Orawy, Liptowa i Turca. Dzięki staraniom działaczy „Polonusa” doszło do otwarcia siedmiu Bibliotek Polskich, tj. działów polskiej literatury w bibliotekach słowackich. Pierwsza z nich została otwarta w październiku 2007 roku w żylińskiej bibliotece wojewódzkiej, kolejne zaś powstały w miejscowych bibliotekach w Martinie, Dolnym Kubinie, Liptowskim Mikulaszu, Czadcy, Popradzie i Bytczy. Ich organizacja nie wymaga dodatkowych środków na wynajmowanie pomieszczeń

⁸⁹ M. Wojcieszńska, *Obradowała Rada Klubu Polskiego na Słowacji*, „Monitor Polonijny” 2009, nr 3, s. 2; zob. też: I. Zacharová, *List otwarty do działaczy Klubu Polskiego* (list dodany 20 stycznia 2010), <http://www.polonus.sk/news.php?rowstart=11> [10.04.2010]; M. Wojcieszńska, *Posiedzenie Rady Klubu*, „Monitor Polonijny” 2010, nr 4, s. 2.

oraz opłacanie pracowników. Oparta jest bowiem na gościnności bibliotek słowackich, które dzięki współpracy z „Polonusem” poszerzają swoje księgozbiory i otwierają się na szersze grono czytelników. Biblioteki Polskie służą szerzeniu polskiej kultury i literatury (także współczesnej) w Kraju żylińskim, zarówno wśród miejscowych Polaków, jak i wśród zainteresowanych polską literaturą Słowaków. Dają im także możliwość zapoznania się z polską geografią i historią. Wśród udostępnianych w nich książek i czasopism w języku polskim jest m.in. miesięcznik „Monitor Polonijny”⁹⁰.

W ciągu swej kilkunastoletniej działalności Towarzystwo Społeczne „Polonus” zainicjowało szereg projektów kulturalnych. Od roku 2007 niemal rokrocznie jesienią organizowane jest Żylińskie Forum Mniejszości Narodowych. W 2020 roku ze względu na pandemię COVID-19 impreza ta się nie odbyła. Jej ostaną, 13. edycja miała miejsce w listopadzie 2021 roku. Uczestnikami Forum są przedstawiciele mniejszości narodowych z Kraju żylińskiego – Bułgarzy, Czesi, Niemcy, Rosjanie, Węgrzy, Serbowie, Macedończycy, Białorusini, Wietnamczycy i Azerowie. Początkowo miało ono bardziej oficjalną formułę, było bowiem łączone z konferencjami, seminariami i dyskusjami młodzieży. Jednak po

⁹⁰ K. Bielik, *Biblioteka Polska w Żylinie*, „Monitor Polonijny” 2007, nr 12, s. 16-17; U. Szabados, *Polonia w Żylinie i okolicy*, „Monitor Polonijny” 2010, nr 1, s. 14-15; M. Wojcieszynska, *Biblioteka „Polonusa” w Liptowskim Mikulaszu*, <http://www.polonia.sk/2014/09/14/biblioteka-polonusa-w-liptowskim-mikulaszu> [12.11.2021].

kilku latach doświadczeń i przy ciągle zmniejszających się środkach finansowych „Polonus” został zmuszony do kontynuowania tego przedsięwzięcia w formie bezpośrednich spotkań i prezentacji kultur różnych narodów. „Polonus” jest także organizatorem Festiwalu Polskiej Muzyki (od 2009 roku), Dni Kultury Polskiej w Żylinie, Dni Kultury Polskiej w Budatinie (od 2016 roku), spotkań polskich rodzin i młodzieży, a także szeregu seminariów, szkoleń i wystaw. Bierze ponadto udział we współpracy transgranicznej w ramach programu Interreg Polska-Słowacja i wielu innych projektach międzynarodowych⁹¹.

W listopadzie 2009 roku przy Polskim Klubie „Polonus” powstała Sobotnio-Niedzielna Szkoła Polska (obecnie Polska Sobotnia Szkoła) dla dzieci polonijnych z Żyliny i Kraju żylińskiego. Początkowo działała ona we współpracy ze Szkolnym Punktem Konsultacyjnym w Bratysławie. Uczniowie Szkoły w Żylinie byli oficjalnie uczniami Punktu Konsultacyjnego, a dwie nauczycielki z Bratysławy raz w miesiącu dojeżdżały do Żyliny. Po pierwszym roku szkolnym rodzice doszli do wniosku, że współpraca Szkoły ze Szkolnym Punktem Konsultacyjnym w Bratysławie nie spełniła ich oczekiwań. Zwracali uwagę, iż dojazd do Bratysławy (nawet tylko na egzaminy) dla większości dzieci z Kraju żylińskiego jest zbyt uciążliwy z powodów czaso-

⁹¹ R. Straková, *IV Žyľińské Forum Mniejszości Narodowych*, „Monitor Polonijny” 2010, nr 12, s. 18; *Občianske združenie v Žiline*, <https://ozpolonus.sk> [12.11.2021].

wych i finansowych. W związku z tym podjęli decyzję o znalezieniu nowego partnera dla Sobotnio-Niedzielnej Szkoły Polskiej w Żylinie. Zostało nim Towarzystwo Szkolne Miłkołaja Reja z Bielska-Białej. W rezultacie od roku szkolnego 2010/2011 zajęcia w Żylinie zaczęli prowadzić nauczyciele z tegoż Towarzystwa. Od tej pory lekcje były organizowane dwa razy w miesiącu, w pomieszczeniach wynajmowanych od prowadzonej przez diecezję żylińską szkoły podstawowej im. Romualda Zaymusa w Żylinie. Nauczanie w szkole jest nieodpłatne i obejmuje lekcje języka polskiego, geografii i historii Polski, według polskiego programu nauczania. Dzieci uczęszczające do szkoły pochodzą z małżeństw mieszanych polsko-słowackich bądź też ich polskie korzenie sięgają pokolenia dziadków⁹². Dwudziestego szóstego maja 2019 roku w żylińskiej Polskiej Sobotniej Szkole został zainicjowany pilotażowy projekt „Polskie Przedszkole – Edukacja przedszkolna dzieci w rodzimym języku”, przeznaczony dla dzieci do 7. roku życia. Jego uruchomienie stało się możliwe dzięki środkom otrzymanym m.in. z Kancelarii Senatu RP za pośrednictwem Stowarzyszenia „Wspólnota Polska”⁹³. Rok później pełną odpowiedzialność za projekty

⁹² *Sobotnio-niedzielna Szkoła Polska w Żylinie rozpoczęła kolejny rok szkolny 2011/2012*, <http://www.polonus.sk/news.php?readmore=225> [17.07.2012]; A. Porubcová, *V polskej škole radi privítajú aj Slovákov*, „Žilinský Večerník”, 15 lutego 2011, <http://www.polonus.sk/news.php?readmore=149> [17.07.2012].

⁹³ *Polskie Przedszkole w Żylinie już działa*, <https://ozpolonus.sk/polskie-przedszkole> [12.11.2021].

edukacyjne „Polonusa” przejęła Silvia Subiak Wtoreková w ramach nowo powstałego Stowarzyszenia „Bonita” – Polska Szkoła Językowa.

Znaną postacią żylińskiej Polonii jest Waldemar Ireneusz Oszczęda, pochodzący z Opoczna pisarz, zamieszkały w Żylinie od 1979 roku. W latach 1994-1995 redagował i wydawał on „Skierkę” – gazetę niecodzienną Polaków na Słowacji. Nakładem wydawnictwa Biblioteka „Polonusa” ukazały się napisane przez niego książki: *Moje wędrówki i Wędrówki doliną Wagu – miasto Bytča i jego okolica*, a także *Po drugiej stronie Tatr – bajki i opowieści słowackie*, zawierająca najpiękniejsze słowackie bajki przetłumaczone na język polski⁹⁴. W 2020 roku Waldemar Ireneusz Oszczęda wydał dwie publikacje promocyjne dotyczące miasta Bytča: *Bytča – mesto s históriou/Bytča-miasto s histórią* (w języku słowackim i polskim) oraz *Slovník historických osobností mesta Bytča* (w języku słowackim). Jest on ponadto autorem haseł do 4 i 5 tomu wspomnianego we wstępie *Leksykonu Polaków w Republice Czeskiej i Republice Słowackiej*.

⁹⁴ O. Tulejko, *Co słychać w Żylinie?*, „Monitor Polonijny” 2011, nr 6, s. 12.

3.3. „Bonita” – Polska Szkoła Językowa

Trzecią i zarazem najmłodszą organizacją polonijną na Słowacji jest stowarzyszenie pod nazwą „**Bonita**” – **Polska Szkoła Językowa**. Jego inicjatorką jest Silvia Subiak Wtoreková, działająca wcześniej w Towarzystwie Społecznym „Polonus” w Żylinie. Jeszcze w jego ramach doprowadziła do założenia wspomnianego wyżej przedszkola polonijnego. Z czasem jednak, w porozumieniu z szefową „Polonusa” Katarzyną Bielik, postanowiła się usamodzielnic i w pełni przejąć odpowiedzialność za ów projekt. W rezultacie w maju 2020 roku z „Polonusa” wyodrębniło się Stowarzyszenie „Bonita”, które odpowiada za wszystkie zagadnienia związane z edukacją. Z kolei „Polonus” (od czasu wyodrębnienia się „Bonity”) koncentruje się na działalności kulturalnej. Jak podkreśla Silvia Subiak Wtoreková, obie organizacje polonijne nadal współpracują ze sobą, nie stanowiąc dla siebie konkurencji. Członkami Stowarzyszenia „Bonita” – Polska Szkoła Językowa są rodzice dzieci uczęszczających na zajęcia języka polskiego. Trwają one dwie godziny (z przerwą na posiłek) i odbywają się zazwyczaj raz w miesiącu, w niedzielę. Realizowane są one poprzez gry i zabawy w języku polskim. Inicjatorka projektu nie wyklucza, że w przyszłości ich częstotliwość się zwiększy. Ze względu na pandemię COVID-19 przez większą część roku szkolnego 2020/2021 zajęcia były zawieszone; wznowiono je 18 września 2021 roku. Uczestniczą w nich dzieci w wieku od 3 do 8 lat, pochodzące z kilkunastu rodzin za-

mieszkałych zarówno w Żylinie, jak i w okolicznych miejscowościach Kraju żylińskiego, m.in. w Kysuckim Nowym Mieście i w Martinie. Ich nauczycielką jest przyjeżdżająca z Krakowa raz w miesiącu Agnieszka Stachowicz, która na co dzień pracuje w tamtejszym Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym dla Osób z Autyzmem. Warto dodać, iż część z uczniów Polskiego Przedszkola w Żylinie to przedstawiciele trzeciego już pokolenia słowackiej Polonii – wnuczęta osób, które przed laty osiedliły się na Słowacji⁹⁵.

Jednym z rezultatów działalności „Bonity” jest wydana w 2021 roku dwujęzyczna książka dla dzieci przedszkolnych i wczesnoszkolnych „Uczniaczek” (słów. *Školáčik*). Jej pomysłodawczynią i zarazem autorką jest prezes „Bonity”, Silvia Subiak Wtoreková. Publikacja ta ukazała się w nakładzie 100 egzemplarzy w ramach realizowanego przez stowarzyszenie projektu „Leksykon małego ucznia – świat pełen zabawy i kolorów”. Dzieci mogą się z niej nauczyć m.in. polskich i słowackich nazw zwierząt leśnych, figur geometrycznych, kolorów, liczb czy kształtów⁹⁶.

* * *

⁹⁵ M. Wojcieszńska, *Nowa organizacja polonijna w Żylinie*, „Monitor Polonijny” 2020, nr 9, s. 12-13; M. Wojcieszńska, *W żylińskiej „budzie” zawrzało*, „Monitor Polonijny” 2021, nr 9, s. 14-15. Zob. też.: *Polskie Przedszkole w Żylinie. Nedelná poľská jazyková škola pre deti Slovákov i Poliakov pod vedením Občiankeho združeni*, <https://www.facebook.com/598430390668510/posts/936615606849985> [28.10.2021].

⁹⁶ M. Wojcieszńska, *Wyszła nowa książka dla dzieci*, „Monitor Polonijny” 2021, nr 6, s. 11.

Opisując inicjatywy edukacyjne organizacji polonijnych na Słowacji, należy dodać, iż dzieci z rodzin polonijnych mają jeszcze jedną możliwość rozwijania znajomości polskiego języka i kultury. Stwarza ją **Szkoła Polska przy Ambasadzie RP w Bratysławie**, która zainaugurowała swoją działalność 20 września 2003 roku. Do 1 września 2019 roku funkcjonowała jako Szkolny Punkt Konsultacyjny przy Ambasadzie RP w Bratysławie (taka była jej oficjalna nazwa, choć potocznie określano ją po prostu jako Szkołę Polską w Bratysławie). Placówka ta (jak każda inna działająca przy polskich placówkach dyplomatycznych) została założona głównie z myślą o dzieciach pracowników delegowanych z Polski (w tym m.in. dla dzieci dyplomatów), które zazwyczaj po kilku latach powracają do swojego systemu edukacyjnego. Ponadto w latach 2003-2006 uczęszczały do niej także dzieci oficerów polskich z Wielonarodowej Czesko-Polsko-Słowackiej Brygady NATO stacjonującej w Topolczanach. Szkoła Polska w Bratysławie jest jednak także otwarta dla dzieci polonijnych, w tym również tych, które nie posiadają obywatelstwa polskiego. Warto podkreślić, iż od początku istnienia instytucji to właśnie dzieci polonijne stanowią zdecydowaną większość jej uczniów. Są wśród nich dzieci wywodzące się z „zasiedziałej” (przedakcesyjnej) Polonii oraz te z „nowej” Polonii – dzieci Polaków przybyłych na Słowację już po 1 maja 2004 roku. Niekiedy do szkoły uczęszczały także dzieci słowackie, nieposiadające polskich korzeni. Nauczanie w szkole jest bezpłatne

(szkoła w całości jest finansowana przez polskie Ministerstwo Edukacji i Nauki) i ma charakter uzupełniający w stosunku do programu szkoły słowackiej (od poniedziałku do piątku uczniowie Szkoły Polskiej uczęszczają bowiem do szkół słowackich). Edukacja w tej placówce prowadzona jest zgodnie z założeniami programowymi zreformowanej polskiej szkoły i obowiązującą w niej podstawą programową. Dzięki temu jej uczniowie mają takie same przywileje jak dzieci uczęszczające do szkół w Polsce, w tym m.in. prawo do posiadania ważnej legitymacji szkolnej stanowiącej dowód tożsamości ucznia. Po zakończeniu roku szkolnego uczniowie otrzymują świadectwo szkolne według zasad i wzorów obowiązujących w polskim systemie oświaty. Program nauczania z zakresu szkoły podstawowej i liceum obejmuje język polski, historię i geografii Polski oraz wiedzę o społeczeństwie i religię⁹⁷.

⁹⁷ *Otwarcie szkoły polskiej*, „Monitor Polonijny” 2003, nr 10, s. 6; M. Wojcieszńska, *Pięciolecie szkoły polskiej (wywiad z kierownik Moniką Sadkowską)*, „Monitor Polonijny” 2008, nr 6, s. 10; *Szkoła Polska przy Ambasadzie RP w Bratysławie. O szkole*, <https://bratyslawa.orpeg.pl/glowna/o-szkole-2-2> [12.11.2021]; N. Konicz-Hamada, *Zwykły dzień pracy nauczyciela Szkoły Polskiej w Bratysławie*, „Monitor Polonijny” 2020, nr 12, s. 13.

Zakończenie

Polonia na Słowacji, choć nieliczna i rozproszona, jest zbiorowością dość aktywną i dobrze zorganizowaną instytucjonalnie, czego dowodem jest prężna działalność trzech organizacji polonijnych – Klubu Polskiego, „Polonusa” i „Bonity”. Należy podkreślić, iż cieszy się ona przychylnością władz państwowych Republiki Słowackiej. Jej pozytywny wizerunek w znaczącym stopniu wynika z faktu, iż jako mniejszość niewielka liczebnie nie stwarza większych problemów społecznych, takich jak mniejszości węgierska i romska. Z pewnością wpływ na położenie słowackiej Polonii ma także to, iż wzajemne relacje między Polską i Słowacją układają się

pomyślnie, a polsko-słowackie sąsiedztwo uważane jest za najbardziej bezkonfliktowe. Ponadto Polacy są na ogół dość dobrze odbierani przez Słowaków, a na pewno znacznie lepiej niż w czasach Czechosłowacji, kiedy to bywali stygmatyzowani (głównie z przyczyn ekonomicznych). Należy jednak zauważyć, iż Polaków żyjących po drugiej stronie Tatr jest stosunkowo mało i z tego względu dla przeciętnego Słowaka są niemal niewidoczni.

Korzystnie na działalność słowackiej Polonii wpływa pomoc udzielana jej przez państwo polskie. Instytucją pośredniczącą między słowacką Polonią a Macierzą jest Ambasada RP w Bratysławie. Polacy stale i czasowo zamieszkali na Słowacji regularnie zapraszani są do jej siedziby z okazji Święta Konstytucji 3 Maja, Święta Wojska Polskiego, Święta Niepodległości, a także na organizowane w Adwencie spotkanie opłatkowe. Do zadań Ambasady RP w Bratysławie należy także m.in. przeprowadzanie wyborów. Udział w nich biorą zamieszkające na Słowacji osoby polskiego pochodzenia, legitymujące się polskim obywatelstwem, a takich wśród słowackiej Polonii jest większość. Wydział Konsularny Ambasady wspiera działające na Słowacji organizacje polonijne. Do jego zadań należy także opieka nad osobami ubogimi, która jest kierowana głównie do Polek – samotnych matek wychowujących dzieci.

Nie bez znaczenia dla słowackiej Polonii jest także bliskość geograficzna Polski, ułatwiająca utrzymywanie kontaktu z Macierzą. Sprawia ona, iż zamieszkali na Słowacji

Polacy (nawet na jej południowych obszarach) nie mają większych problemów z przyjazdem do Polski. Częstotliwość tych odwiedzin jest jednak zróżnicowana. Zależy ona bowiem od zamożności, a także od odległości miejsca zamieszkania na Słowacji od domu rodzinnego w Polsce. Ma na nią również wpływ to, czy rodzice i krewni jeszcze żyją, czy też nie (niektórzy jeżdżą do Polski wyłącznie na groby swych bliskich). Najczęstszą okazję do odwiedzenia rodziny w Polsce stanowią święta i wakacje. Oczywiście zamieszkali na Słowacji Polacy nie tylko odwiedzają Polskę, lecz również podejmują u siebie swych krewnych i znajomych.

Przytoczone w niniejszym opracowaniu dane statystyczne wykazują, iż zarówno w drugiej połowie XX wieku, jak i w pierwszym dwudziestoleciu XXI wieku słowacka Polonia stale jest odnawiana i wzmacniana przez napływy nowych emigrantów (przybywających głównie – choć nie wyłącznie – z Polski). Przyczynia się to do wzmocnienia i ożywienia istniejących w tym kraju organizacji polonijnych. Wyrazem tego są imprezy polonijne – te, które cieszą się długoletnią tradycją, oraz zupełnie nowe, inicjowane przez nowo przybyłych Polaków. O dynamizmie „nowej Polonii” świadczą także powstające w ostatnich latach kolejne szkoły i przedszkola polonijne, umożliwiające naukę języka polskiego dzieciom poakcesyjnych emigrantów i tym, które pochodzą z drugiego lub trzeciego już pokolenia słowackiej „zasiedziałej” Polonii.

Jednym ze skutków przyjazdów Polaków na Słowację jest powstawanie małżeństw mieszanych polsko-słowackich,

choć (jak wspomniano) kolejność bywa także odwrotna – powstanie polsko-słowackiego związku prowadzi w rezultacie do wybrania Słowacji jako miejsca zamieszkania. Tworzone przez te pary rodziny na ogół funkcjonują w dwóch kulturach i językach. Dla dzieci z małżeństw mieszanych, niezależnie od tego, w jakim stopniu czują się Polakami, polskie korzenie, a przede wszystkim znajomość polskiego języka i polskiej kultury stanowią istotny atut poszerzający ich kompetencje społeczno-kulturowe.

Polacy z pierwszego i kolejnych pokoleń słowackiej Polonii niejednokrotnie przedstawiają samych siebie jako „ambasadorów Polski na Słowacji”. Z kolei odwiedzając swe rodziny i bliskich w Ojczyźnie, pełnią rolę „ambasadorów Słowacji w Polsce”. Warto dodać, iż w przypadku związków polsko-słowackich podobnie postrzegają swoją rolę słowaccy współmałżonkowie. Należy w związku z tym docenić wkład słowackich Polonusów (jak i słowackich członków ich rodzin) w budowanie dobrosąsiedzkich stosunków między Polską i Słowacją – państwami tak dla siebie bliskimi, a jednocześnie tak egzotycznymi. Otwarte pozostaje pytanie, na ile ów potencjał słowackiej Polonii jest wykorzystywany w zbliżeniu obu państw i narodów.

Bibliografia

- Archiwum, <http://www.polonia.sk/category/monitor-polonijny/archiwum-monitor-polonijny>.
- Bal Polski od kuchni, rozmowa z Małgorzatą Wojcieszynską, organizatorką Balu Polskiego w Bratysławie*, „Monitor Polonijny” 2003, nr 4, s. 4.
- Bielik K., *Biblioteka Polska w Żylinie*, „Monitor Polonijny” 2007, nr 12, s. 16-17.
- Boruta M., *Polska mniejszość narodowa w międzywojennej Czechosłowacji w publikacjach Instytutu Badań Spraw Narodowościowych*, „Przegląd Polonijny” 1985, rok XV, zeszyt 1, s. 125-134.
- Bravis J., Zamiška P., Ravasz Á., *Goralská menšina chce byť uznaná*, https://imbbmi.files.wordpress.com/2020/10/imb_goralska_mensina.pdf.

- Budowa tuneli na Słowacji*, 22 czerwca 2016, <http://praca-slowacja.pl/budowa-tuneli-na-slowacji>.
- Co się dzieje Tu i Tam!*, „Monitor Polonijny” 2021, nr 4, s. 2.
- Ćwiek J., Bugajska I., *Czesi i Słowacy szukają pracowników w Polsce*, „Gazeta Wyborcza” (dodatek Praca), nr 79, 3 kwietnia 2006, s. 3.
- Čikovský K., *Wieczór mniejszości narodowych*, „Monitor Polonijny” 2000, nr 1, s. 3.
- Dębicki M., *Stosunek Polaków wobec Słowaków a inne aspekty wspólnego sąsiedztwa*, [w:] A. Kasperek (red.), *Pogranicze – Sąsiedztwo – Stereotypy. Przypadek polsko-słowackich relacji. Grupy etniczne i etnograficzne na polskim Podkarpaciu, Cieszyń–Katowice* 2013, s. 11-33.
- Dni Polskie w Bratysławie*, „Monitor Polonijny” 2002, nr 6, s. 6-7.
- Droga z Koszyc do Polski a praca na Słowacji*, 21 marca 2016, <http://praca-slowacja.pl/droga-z-koszyc-do-polski-a-praca-na-slowacji>.
- Drzewiecka A., *Cała sala śpiewa z nami... czyli polskie karaoke w nowym wydaniu*, „Monitor Polonijny” 2011, nr 10, s. 14-15.
- Drzewiecka A., *Pierwsze koty za płoty, czyli debiutanckie karaoke w Koszycach*, „Monitor Polonijny” 2013, nr 3, s. 16.
- Gajdošová Š., *XXI Dzień Sportu Mniejszości Narodowych*, „Monitor Polonijny” 2019, nr 6, s. 15.
- Gniazdowski M., *Polscy uchodźcy na pograniczu słowacko-węgierskim*, „Monitor Polonijny” 2010, nr 7-8, s. 38-39.
- Grabowska B., *Leksykon Polaków w Republice Czeskiej i Republice Słowackiej. T. 1-5 – recenzja*, „Edukacja Międzykulturowa” 2019, nr 10, s. 274-281.
- Gregušková R., *Tu też jesteśmy... Klub Polski Region Nitra i jego początki*, „Monitor Polonijny” 2003, nr 2, s. 4.
- Jasiński Z., *Ludność polska w Czecho-Słowacji*, [w:] B. Szydłowska-Ceglowska (red.), *Polonia w Europie*, Poznań 1992, s. 691-699.
- Jasiński Z., *Polska diaspora w Czechach i na Słowacji*, [w:] A. Walszek (red.), *Polska diaspora*, Kraków 2001, s. 265-274.

- Jasiński Z., *Tradycje oświatowe Polaków w Republice Słowackiej*, [w:] Z. Jasiński (red.), *Oświata etniczna w Europie Środkowej*, Opole 2001, s. 153-166.
- Konicz-Hamada N., *Ach, co to był za koncert*, „Monitor Polonijny” 2021, nr 10, s. 14-16.
- Konicz-Hamada N., *Elementarz polsko-słowackiej rodziny*, „Monitor Polonijny” 2020, nr 1, s. 22-23.
- Konicz-Hamada N., *Prawdziwy fundament*, „Monitor Polonijny” 2020, nr 12, s. 19.
- Konicz-Hamada N., *Zwykły dzień pracy nauczyciela Szkoły Polskiej w Bratysławie*, „Monitor Polonijny” 2020, nr 12, s. 13.
- Krcheň A., *Przyjaźń bez granic*, „Monitor Polonijny” 2021, nr 4, s. 12-13.
- Kugler A., *Z Polską na Ty. Sąsiedzi*, „Monitor Polonijny” 2014, nr 5-6, s. 11-12.
- Leksykon Polaków w Republice Czeskiej i Republice Słowackiej. Tom I*, Z. Jasiński, B. Cimała (red.), Opole 2012.
- Leksykon Polaków w Republice Czeskiej i Republice Słowackiej. Tom II*, Z. Jasiński, B. Cimała (red.), Opole 2013.
- Leksykon Polaków w Republice Czeskiej i Republice Słowackiej. Tom III*, Z. Jasiński, B. Cimała (red.), Opole 2014.
- Leksykon Polaków w Republice Czeskiej i Republice Słowackiej. Tom IV*, Z. Jasiński, B. Cimała (red.), Opole 2015.
- Leksykon Polaków w Republice Czeskiej i Republice Słowackiej. Tom V*, Z. Jasiński, B. Cimała (red.), Opole 2018.
- Lewandowska A., *Na XVIII Forum Mediów Polonijnych triumfowała Słowacja*, „Monitor Polonijny” 2010, nr 10, s. 2.
- Lewandowska A., *Podczas XIX Światowego Forum Mediów Polonijnych dwie nagrody otrzymał „Monitor Polonijny”!*, „Monitor Polonijny” 2011, nr 10, s. 2.
- Limanówka J., *Spotkanie polskich księży pracujących na Słowacji*, „Monitor Polonijny” 2004, nr 6, s. 2.

- Lubicz Miszewski M., *Polacy i Słowacy – bliscy (?) sąsiedzi. Polacy w oczach Słowaków. Słowacy w oczach Polaków*, „Wschodnioznawstwo” 2008, nr 2, s. 151-174.
- Lubicz Miszewski M., *Polonia na Słowacji. Położenie – Kultura – Tożsamość. Studium socjologiczne*, Wrocław 2012.
- Lubicz Miszewski M., *Słowaccy imigranci w Polsce po 2004 roku w świetle badań ankietowych na portalu społecznościowym Facebook*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio K – Politologia” 2019, vol. 26, no. 1, s. 107-126.
- Łeginow J., *Nowy kierunek emigracji Polaków*, <http://biznes.onet.pl/nowy-kierunek-emigracji-polakow,18490,3228885,2,news-detaj>.
- Łeginow J., *Pierwsze kroki na Słowacji*, „Monitor Polonijny” 2010, nr 7-8, s. 38-39.
- Łeginow J., *Praca na Słowacji – pierwsze kroki*, „Monitor Polonijny” 2012, nr 10, s. 14-15.
- Machaj M., *Nigdy nie mów nigdy!*, „Monitor Polonijny” 2019, nr 1, s. 30-31.
- Metodické vysvetlivky k vybraným ukazovateľom Sčítania obyvateľov, domov a bytov 2001*, https://slovak.statistics.sk/wps/portal/ext/themes/demography/census/metadata/!ut/p/z0/04_Sj9CPykssyoxPLMnMzovMAfIjo8ziw3wCLJycDBoN3M1DDA08_fyCQ8MsAooDQoziC7IdFQEK5p5Y/#Rok%202001.
- Metodické vysvetlivky k vybraným ukazovateľom Sčítania obyvateľov, domov a bytov 2011*, https://slovak.statistics.sk/wps/portal/ext/themes/demography/census/metadata/!ut/p/z0/04_Sj9CPykssyoxPLMnMzovMAfIjo8ziw3wCLJycDBoN3M1DDA08_fyCQ8MsAooDQoziC7IdFQEK5p5Y/#Rok%202011.
- „Monitor” od kuchni, czyli oczami jego twórców (część I), „Monitor Polonijny” 2020, nr 11, s. 5-9.
- „Monitor” od kuchni, czyli oczami jego twórców (część II), „Monitor Polonijny” 2020, nr 12, s. 5-8.

- „Monitor” od kuchni, czyli oczami jego twórców (część III), „Monitor Polonijny” 2021, nr 1, s. 11-14.
- Monitor Polonijny – Grupa publiczna, <https://www.facebook.com/groups/151392158206106>.
- Monitoring przepływu pracowników między Polską a państwami Europejskiego Obszaru Gospodarczego, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, maj 2011, s. 24, https://archiwum.mrip.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/_public/1_NOWA%20STRONA/Analizy%20i%20raporty/przeplyw%20pracownikow/Monitoring_maj%202011_korekta.pdf.
- Nauczyć polskości, „Monitor Polonijny” 1999, nr 10, s. 6.
- Nowak-Matloňová J., *Paszport do wyboru?*, „Monitor Polonijny” 2001, nr 7-8, s. 5.
- Nowak-Matloňová J., *W sprawie podwójnego obywatelstwa*, „Monitor Polonijny” 2002, nr 2, s. 5.
- Občianske združenie v Žiline, <https://ozpolonus.sk>.
- Očkai R., *XXI Wieczór Kultury Mniejszości Narodowych*, <http://www.polonia.sk/2018/12/12/xxi-wieczor-kultury-mniejszosci-narodowych>.
- Otwarcie szkoły polskiej, „Monitor Polonijny” 2003, nr 10, s. 6.
- Pieniądz K., *Rzetelne kompendium wiedzy o słowackiej Polsce*, „Monitor Polonijny” 2013, nr 9, s. 18-19.
- Pietz M., *Spotkanie Klubu Polskiego w Bratysławie*, „Monitor Polonijny” 2009, nr 6, s. 13.
- Počet obyvateľov podľa ďalšej národnosti v SR k 1. 1. 2021, <https://www.scitanie.sk/obyvatelia/zakladne-vysledky/struktura-obyvatelstva-podla-dalsej-narodnosti/SR/SKO/SR>.
- Počet obyvateľov podľa materinského jazyka v SR k 1. 1. 2021, <https://www.scitanie.sk/obyvatelia/zakladne-vysledky/struktura-obyvatelstva-podla-materinskeho-jazyka/SR/SKO/SR>.

- Počet obyvateľov podľa národnosti v SR k 1. 1. 2021*, <https://www.scitanie.sk/obyvatelia/zakladne-vysledky/struktura-obyvatelstva-podla-narodnosti/SR/SKO/SR>.
- Pobyt cudzinca*, <https://www.minv.sk/?pobyt-cudzinca>.
- Podleśny Z., *Dubnickie dni*, „Monitor Polonijny” 2010, nr 7-8, s. 14-15.
- Podolak P., *Národnostné menšiny v Slovenskej Republike z hľadiska demografického vývoja*, Martin 1998.
- Pojechać i już nie wracać*, 24 kwietnia 2019, <http://praca-slowacja.pl/pojechac-i-juz-nie-wracac>.
- Polacy na Słowacji – Grupa publiczna*, <https://www.facebook.com/groups/187188045325656>.
- Polacy na Słowacji – Grupa prywatna*, <https://www.facebook.com/groups/polacynaslowacji>.
- Polski wieczór na Dunaju*, „Monitor Polonijny” 1997, nr 6, s. 6-7.
- Polskie Przedszkole w Żylinie już działa*, <https://ozpolonus.sk/polskie-przedszkole>.
- Polskie Przedszkole w Żylinie. Nedel'ná poľská jazyková škola pre deti Slovákov i Poliakov pod vedením Občiankeho združeni*, <https://www.facebook.com/598430390668510/posts/936615606849985>.
- Pol'ský Klub – Klub Polski. Spolok Poliakov a ich priateľov na Slovensku. Stanovy, Kapitola III Cieľ zduženja*, maszynopis (w zbiorach autora).
- Porubcová A., *V poľskej škole radi privítajú aj Slovákov*, „Žilinský Večerník”, 15 lutego 2011, <http://www.polonus.sk/news.php?readmore=149>.
- Praca na kopalni na Słowacji*, 9 maja 2018, <http://praca-slowacja.pl/praca-na-kopalni-na-slowacji>.
- Praca w Bratysławie*, 9 marca 2016, <http://praca-slowacja.pl/praca-w-bratyslawie>.
- Praca w Żylinie i okolicach*, 4 kwietnia 2016, <http://praca-slowacja.pl/praca-w-zylinie-i-okolicach>.

- Prehľad činnosti Rady vlády SR pre národnostné menšiny a etnické skupiny za uplynulé štyri roky*, http://www.government.gov.sk/csaky/prehľad_c_rvm.doc.
- Prestižowa Nagroda im. Macieja Płażyńskiego również dla „Monitora”*, <https://www.polonia.sk/2013/04/27/prestiowa-nagrada-im-macieja-payskiego-rownie-dla-monitora>.
- Projekty Klubu Polskiego w czasie pandemii*, „Monitor Polonijny” 2021, nr 4, s. 12-13.
- Schill S., *Diskusja*, [w:] *Identita národnostných menšín – Príspevky medzinárodnej konferencie v Bratislave*, Bratislava 2001.
- Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2001, Bývajúce obyvateľstvo podľa národností, podľa materinského jazyka a pohlavia za Slovenskú republiku*, http://www.statistics.sk/webdata/scitanie/def_sr/Data%5C100000%5CZ156__100000.pdf.
- Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2001, Trvale bývajúce obyvateľstvo podľa národnosti v krajoch a okresoch*, <http://www.statistics.sk/webdata/slov/scitanie/tab/tab3a.htm>.
- Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2011, Tab. 7 Obyvateľstvo trvalo bývajúce v krajoch SR s inou štátnou príslušnosťou ako SR, SODB 2011*, https://slovak.statistics.sk/wps/wcm/connect/a65af57e-a4f4-4d1d-9205-74f5960b3611/Tab_7_Obyv_trvalo_byvajuca_v_kraj_SR_s_inou_statnou_prislusnostou_ako_SR_SODB_2011.pdf?MOD=AJPERES&CVID=kKC3Lxf&CVID=kKC3Lxf&CVID=kKC3Lxf.
- Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2011, Tab. 7 Obyvateľstvo trvalo bývajúce v okresoch SR podľa národnosti, SODB 2011*, https://slovak.statistics.sk/wps/wcm/connect/83a1a7da-7d74-4cd4-935a-71cfaa888931/Tab_7_Obyvateľstvo_trvalo_byvajuca_v_okresoch_SR_podla_narodnosti_SODB_2011.pdf?MOD=AJPERES.

Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2011, Tab. 10 Obyvateľstvo SR podľa národnosti – sčítanie 2011, 2001, 1991, https://slovak.statistics.sk/wps/wcm/connect/1f62189f-cc70-454d-9eab-17bdf5e1dc4a/Tab_10_Obyvateľstvo_SR_podla_narodnosti_scitanie_2011_2001_1991.pdf?MOD=AJPERES.

Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2011, Tab. 156 Obyvateľstvo podľa národnosti, materinského jazyka a pohlavia, <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fudaje.statistics.sk%2FSR%2FTAB.%2520156%2520Obyvate%25C4%25BEstvo%2520pod%25C4%25BEa%2520n%25C3%25A1rodnosti%2C%2520materinsk%25C3%25A9ho%2520jazyka%2520a%25C2%25A0%2520pohlavia.xls&wdOrigin=BROWSELINK>.

Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2021. Leták národnost materinský jazyk – poľský, https://www.scitanie.sk/storage/app/media/dokumenty/Letak_USVNM_a_SU_SR_A4_polsky.pdf.

Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2021. Počet obyvateľov podľa národnosti vo všetkých okresoch SR k 1. 1. 2021, <https://www.scitanie.sk/obyvatelia/zakladne-vysledky/struktura-obyvatelstva-podla-narodnosti/SR/SKO/OK>.

Słowackie winobranie, 1 lutego 2017, <http://praca-slowacja.pl/slowackie-winobranie>.

Sobotnio-niedzielną Szkoła Polska w Zilinie rozpoczęła kolejny rok szkolny 2011/2012, <http://www.polonus.sk/news.php?readmore=225>.

Straková R., *IV Żylińskie Forum Mniejszości Narodowych*, „Monitor Polonijny” 2010, nr 12, s. 18.

Straková R., *Po raz dziewiąty pod trenczyńskim zamkiem*, „Monitor Polonijny” 2011, nr 7-8, s. 14-15.

Straková R., *Przyjaźń bez granic w 2019 roku w Trenczynie. Nowa współpraca, nowe oblicze, nowe przyjaźnie*, „Monitor Polonijny” 2019, nr 11, s. 10-11.

Szabados U., *XIV Dni Kultury Polskiej w Koszycach*, „Monitor Polonijny” 2011, nr 1, s. 2.

Szabados U., *Polonia w Żylinie i okolicy*, „Monitor Polonijny” 2010, nr 1, s. 14-15.

Szabados U., *Tętniąca życiem Dubnica nad Wagiem*, „Monitor Polonijny” 2011, nr 10, s. 10.

Szkoła Polska przy Ambasadzie RP w Bratysławie. O szkole, <https://bratyslawa.orpeg.pl/glowna/o-szkole-2-2>.

Śpiewali szanty i „šantili” na Dunaju, „Monitor Polonijny” 2020, nr 9, s. 14-15.

Świątek D., *Zmiany narodowościowe w miastach południowej Słowacji*, [w:] J. Słodczyk (red.), *Demograficzne aspekty rozwoju miast*, Opole 2002, s. 77-92.

Tab. 7 Obyvateľstvo trvalo bývajúce v okresoch SR podľa národnosti, SODB 2011, https://slovak.statistics.sk/wps/wcm/connect/83a-1a7da-7d74-4cd4-935a-71cfaa888931/Tab_7_Obyvateľstvo_trvalo_byvajúce_v_okresoch_SR_podľa_národnosti_SODB_2011.pdf?MOD=AJPERES.

Tab. 11 Obyvateľstvo trvalo bývajúce v krajoch SR podľa materinského jazyka, SODB 2001, 2011, https://slovak.statistics.sk/wps/wcm/connect/02d888e3-ee51-4ab8-968f-e-9c30ab5c675/Tab_11_Obyvateľstvo_trvalo_byvajúce_v_krajoch_SR_podľa_materinského_jazyka_SODB_2001_2011.pdf?MOD=AJPERES&CVID=knLHLNT&CVID=knLHLNT&CVID=knLHLNT&CVID=knLHLNT.

Tab. 12 Obyvateľstvo trvalo bývajúce v krajoch SR podľa najčastejšie používaného jazyka na verejnosti, SODB 2011, https://slovak.statistics.sk/wps/wcm/connect/58c6f4cd-2f24-48ae-a303-ffb7a566fee0/Tab_12_Obyv_trvalo_byv_v_kraj_SR_podľa_najčastej_pouzi_jazyka_na_verejnosti_SODB_2011.pdf?MOD=AJPERES&CVID=kKC3hyL&CVID=kKC3hyL&CVID=kKC3hyL&CVID=kKC3hyL.

Tab. 13 Obywatelstwo trvalo bývajúce v krajoch SR podľa najčastejšie používaného jazyka v domácnosti, SODB 2011, https://slovak.statistics.sk/wps/wcm/connect/ad000fac-b794-452d-a290-c6debd9a0683/Tab_13_Obyv_trvalo_byvajuca_v_kraj_SR_podla_najcastej_pouzi_jazyk_v_domacnosti_SODB_2011.pdf?MOD=AJPERES&CVID=kKC3nZh&CVID=kKC3nZh&CVID=kKC3nZh&CVID=kKC3nZh.

Tab. 115 Obyvatelstvo podľa pohlavia a národnosti, SODB 2011, <https://udaje.statistics.sk/tabulky.html>.

Tab. 155A i 155B Bývajúce obyvateľstvo podľa národnosti a podľa pohlavia, päťročných vekových skupín a štátnej príslušnosti, SODB 2001, http://www.statistics.sk/webdata/scitanie/def_sr/Data/100000/Z155A_100000.pdf.

Takiego projektu tu jeszcze nie było!, „Monitor Polonijny” 2021, nr 7-8, s. 11.

Też jestem Polakiem!, „Monitor Polonijny” 2021, nr 2, s. 4-5.

Tulejko O., Co slychać w Żylinie?, „Monitor Polonijny” 2011, nr 6, s. 12.

Tulejko O., Tak się bawi Polonia!, „Monitor Polonijny” 2011, nr 6, s. 10-11.

Tusk F., To były piękne dni... Siódma edycja obozu artystycznego dla dzieci polonijnych, „Monitor Polonijny” 2019, nr 9, s. 16-17.

Układ między Rzeczpospolitą Polską a Czeską i Słowacką Republiką Federacyjną o dobrym sąsiedztwie, solidarności i przyjaźnielskiej współpracy sporządzony w Krakowie dnia 6 października 1991 r., Dz.U. 1992 nr 59 poz. 296.

Ustawa z dnia 16 maja 2019 r. o zmianie ustawy o Karcie Polaka, Dz.U. 2019 poz. 1095.

„Vezmeš si ma?” czyli mój słowacki galimatias, <http://slowackigalimatias.blogspot.com>.

W nitrzańskiej katedrze już po raz dwunasty rozbrzmiała polska muzyka, <http://www.polonia.sk/2019/11/18/xii-koncert-polskiej-muzyki-organowej>.

- Wojcieszńska M., *Biblioteka „Polonusa” w Liptowskim Mikulaszu*, <http://www.polonia.sk/2014/09/14/biblioteka-polonusa-w-liptowskim-mikulaszu>.
- Wojcieszńska M., *Czy być Polakiem na Słowacji jest in? Rozmowa z socjologiem Michalem Vašečką*, „Monitor Polonijny” 2021, nr 3, s. 7-10.
- Wojcieszńska M., *25-letni „Monitor Polonijny” bohaterem wywiadu*, „Monitor Polonijny” 2021, nr 4, s. 7-9.
- Wojcieszńska M., *Jak to się robi na Słowacji, czyli krok za krokiem w kierunku rezydentury*, „Monitor Polonijny” 2015, nr 4, s. 13-16.
- Wojcieszńska M., *Kiedy w pojedynku między Krakowem a Katowicami zwycięży Bratysława!*, „Monitor Polonijny” 2021, nr 7-8, s. 16-18.
- Wojcieszńska M., *Kursując między ruinami zamku a dziedzicem pałacu*, „Monitor Polonijny” 2021, nr 9, s. 16-17.
- Wojcieszńska M., *Możliwości trzy*, „Monitor Polonijny” 2008, nr 7-8, s. 10-11.
- Wojcieszńska M., *Na dywaniku u p. Agnieszki, czyli na zajęciach Klubu Małego Polaka*, „Monitor Polonijny” 2019, nr 3, s. 12-13.
- Wojcieszńska M., *Nowa organizacja polonijna w Żylinie*, „Monitor Polonijny” 2020, nr 9, s. 12-13.
- Wojcieszńska M., *Obradowała Rada Klubu Polskiego na Słowacji*, „Monitor Polonijny” 2009, nr 3, s. 2.
- Wojcieszńska M., *O tym, jak Polka i Belg w Bratysławie miłość znaleźli*, „Monitor Polonijny” 2020, nr 12, s. 16-18.
- Wojcieszńska M., *VIII Kongres Klubu Polskiego*, „Monitor Polonijny” 2008, nr 12, s. 17.
- Wojcieszńska M., *Pięciolecie szkoły polskiej (wywiad z kierownikiem Moniką Sadkowską)*, „Monitor Polonijny” 2008, nr 6, s. 10.
- Wojcieszńska M., *Polskie małżeństwa na Słowacji*, „Monitor Polonijny” 2011, nr 9, s. 12-14.
- Wojcieszńska M., *Posiedzenie Rady Klubu*, „Monitor Polonijny” 2010, nr 4, s. 2.

- Wojcieszewska M., *Uroczyste wręczenie pierwszej Karty Polaka na Słowacji*, „Monitor Polonijny” 2020, nr 9, s. 12-13.
- Wojcieszewska M., *Wędrówki Tomka Bienkiewicza*, „Monitor Polonijny” 2020, nr 6, s. 16-17.
- Wojcieszewska M., *Wyszła nowa książka dla dzieci*, „Monitor Polonijny” 2021, nr 6, s. 11.
- Wojcieszewska M., *W żylińskiej „budzie” zawrzało*, „Monitor Polonijny” 2021, nr 9, s. 14-15.
- Wojcieszewska M., *Z liczniejszymi bardziej się liczą. Narodowy spis powszechny ludności i mieszkań 2011*, „Monitor Polonijny” 2011, nr 5, s. 8.
- Wojcieszewska M., *Z Opola do Bratysławy przez Nowy Jork*, „Monitor Polonijny” 2019, nr 2, s. 14-17.
- Wyjechać można i na miesiąc, 13 czerwca 2018, <http://praca-slowacja.pl/wyjechac-mozna-i-na-miesiac>.
- Záborská- Błońska Z., *Krok za krokiem w kierunku sztuki*, „Monitor Polonijny” 2011, nr 9, s. 10-11.
- Záborská- Błońska Z., *7. Dni Polskiej Kultury, Košice 2003*, „Monitor Polonijny” 2004, nr 1, s. 7.
- Zacharová I., *List otwarty do działaczy Klubu Polskiego*, 20 stycznia 2010, <http://www.polonus.sk/news.php?rowstart=11>.
- Zajrzyjcie na YouTube!, „Monitor Polonijny” 2021, nr 7-8, s. 14.
- Zamestňovanie cudzincov na území Slovenskej republiky (dane z lat 2004-2021), http://www.upsvar.sk/statistiky/zamestnavanie-cudzincov-statistiky.html?page_id=10803.
- Zamestňovanie občanov krajín EÚ/EHP s informačnou kartou na území Slovenskej republiky podľa dĺžky trvania pracovného pomeru /december 2021/, https://www.upsvr.gov.sk/statistiky/zamestnavanie-cudzincov-statistiky/kopia-zamestnavanie-cudzincov-na-uzemi-slovenskej-republiky-za-rok-2020.html?page_id=1060278.

Zamestnávania občanov krajín EÚ/EHP s informačnou kartou na území Slovenskej republiky podľa stupňa vzdelania /december 2021/, https://www.upsvr.gov.sk/statistiky/zamestnavanie-cudzincov-statistiky/kopia-zamestnavanie-cudzincov-na-uzemi-slovenskej-republiky-za-rok-2020.html?page_id=1060278.

Zamestnávania občanov krajín EÚ/EHP s informačnou kartou na území Slovenskej republiky podľa vykonávanej profesie /december 2021/, https://www.upsvr.gov.sk/statistiky/zamestnavanie-cudzincov-statistiky/kopia-zamestnavanie-cudzincov-na-uzemi-slovenskej-republiky-za-rok-2020.html?page_id=1060278.

Zarobki Słowacja – ile można zarobić na Słowacji?, <https://www.aplikuj.pl/porady-dla-pracownikow/1872/zarobki-slowacja-ile-mozna-zarobic-na-slowacji>.

*Zawistowska-Olszewska M., *Il u nas jest? Kim jesteśmy i jak żyjemy?*, „Monitor Polonijny” 2021, nr 2, s. 2.*

*Zawistowska-Olszewska M., *Polski wieczór szant na Dunaju 2011*, „Monitor Polonijny” 2011, nr 7-8, s. 16-17.*

Aneks

Obywatele narodowości polskiej w województwach (krajach) i powiatach (okresach) Republiki Słowackiej wg spisów powszechnych z 2001, 2011 i 2021 roku

SR, kraj, okres	2001*		2011**		2021***	
	liczba	odsetek	liczba	odsetek	liczba	odsetek
Slovenská republika	2602	0,05	3084	0,05	3771	0,07
Bratislavský kraj	398	0,07	495	0,08	673	0,09
Bratislava I	31	0,07	31	0,08	67	0,15
Bratislava II	73	0,07	94	0,09	127	0,10
Bratislava III	46	0,07	63	0,10	87	0,11
Bratislava IV	80	0,08	101	0,11	118	0,11
Bratislava V	109	0,09	115	0,10	121	0,10
Malacky	23	0,03	33	0,05	52	0,07
Pezinok	15	0,03	13	0,02	32	0,05
Senec	21	0,04	45	0,07	69	0,07
Trnavský kraj	145	0,02	195	0,03	239	0,04
Dunajská Streda	21	0,02	40	0,03	49	0,04
Galanta	19	0,02	34	0,04	32	0,03
Hlohovec	11	0,02	16	0,03	17	0,04
Piešťany	19	0,03	17	0,03	28	0,04
Senica	15	0,02	20	0,03	24	0,04
Skalica	14	0,03	13	0,03	11	0,02
Trnava	46	0,04	55	0,04	78	0,06
Trenčiansky kraj	228	0,04	230	0,04	260	0,05
Bánovce nad Bebravou	17	0,04	11	0,03	9	0,03
Ilava	22	0,03	23	0,04	23	0,04
Myjava	5	0,02	7	0,02	8	0,03
Nové Mesto nad Váhom	15	0,02	20	0,03	28	0,05
Partizánske	23	0,05	19	0,04	29	0,07
Považská Bystrica	31	0,05	30	0,05	31	0,05
Prievidza	57	0,04	60	0,04	59	0,04
Púchov	20	0,04	20	0,04	21	0,05
Trenčín	38	0,03	40	0,03	52	0,05

SR, kraj, okres	2001*		2011**		2021***	
	liczba	odsetek	liczba	odsetek	liczba	odsetek
Nitriansky kraj	295	0,04	340	0,05	391	0,06
Komárno	28	0,02	33	0,03	48	0,05
Levice	70	0,06	70	0,06	63	0,06
Nitra	83	0,05	112	0,07	151	0,09
Nové Zámky	48	0,03	48	0,03	48	0,03
Šaľa	18	0,03	23	0,04	21	0,04
Topoľčany	26	0,03	33	0,04	31	0,04
Zlaté Moravce	22	0,05	21	0,05	29	0,07
Žilinský kraj	466	0,07	562	0,08	626	0,09
Bytča	9	0,03	10	0,03	9	0,03
Čadca	57	0,06	69	0,07	66	0,07
Dolný Kubín	37	0,09	49	0,12	41	0,11
Kysucké Nové Mesto	10	0,03	12	0,04	15	0,05
Liptovský Mikuláš	40	0,05	50	0,07	65	0,09
Martin	59	0,06	50	0,05	68	0,07
Námestovo	68	0,12	89	0,15	93	0,15
Ružomberok	24	0,04	41	0,07	36	0,06
Turčianske Teplice	9	0,05	6	0,04	9	0,06
Tvrdošín	96	0,27	110	0,31	121	0,34
Žilina	57	0,04	76	0,05	103	0,06
Banskobystrický kraj	252	0,04	298	0,04	323	0,05
Banská Bystrica	52	0,05	51	0,05	65	0,06
Banská Štiavnica	4	0,02	3	0,02	9	0,06
Brezno	17	0,02	27	0,04	23	0,04
Detva	8	0,02	12	0,04	15	0,05
Krupina	3	0,01	9	0,04	13	0,06
Lučenec	22	0,03	26	0,03	21	0,03
Poltár	8	0,03	6	0,03	6	0,03
Revúca	9	0,02	16	0,04	14	0,04
Rimavská Sobota	22	0,03	23	0,03	18	0,02
Veľký Krtíš	12	0,02	15	0,03	18	0,04
Zvolen	46	0,07	52	0,07	53	0,08
Žarnovica	33	0,12	40	0,15	45	0,18
Žiar nad Hronom	16	0,03	18	0,04	23	0,05

SR, kraj, okres	2001*		2011**		2021***	
	liczba	odsetek	liczba	odsetek	liczba	odsetek
Prešovský kraj	549	0,07	630	0,08	863	0,11
Bardejov	84	0,11	86	0,11	89	0,12
Humenné	32	0,05	33	0,05	45	0,07
Kežmarok	111	0,17	141	0,20	146	0,20
Levoča	9	0,03	11	0,03	11	0,03
Medzilaborce	8	0,06	4	0,03	5	0,05
Poprad	106	0,10	102	0,10	118	0,11
Prešov	57	0,03	61	0,04	258	0,15
Sabinov	21	0,04	19	0,03	24	0,04
Snina	18	0,04	15	0,04	21	0,06
Stará Ľubovňa	60	0,12	73	0,14	69	0,13
Stropkov	13	0,06	17	0,08	16	0,08
Svidník	16	0,05	42	0,13	27	0,09
Vranov nad Topľou	14	0,02	26	0,03	34	0,04
Košický kraj	269	0,03	334	0,04	396	0,05
Gelnica	3	0,01	6	0,02	5	0,02
Košice I	34	0,05	23	0,03	34	0,05
Košice II	47	0,06	47	0,06	51	0,06
Košice III	16	0,05	13	0,04	16	0,06
Košice IV	28	0,05	41	0,07	38	0,07
Košice-okolie	28	0,03	48	0,04	67	0,05
Michalovce	42	0,04	63	0,06	65	0,06
Rožňava	19	0,03	26	0,04	17	0,03
Sobrance	12	0,05	12	0,05	19	0,08
Spišská Nová Ves	30	0,03	39	0,04	64	0,06
Trebišov	10	0,01	16	0,02	20	0,02

Źródła:

* Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2001, Trvale bývajúce obyvateľstvo podľa národnosti v krajoch a okresoch, <http://www.statistics.sk/webdata/slov/scitanie/tab/tab3a.htm> [31.10.2005].

** Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2011, Tab. 9 Obyvateľstvo trvalo bývajúce v krajoch SR podľa národnosti, SODB 2001, 2011, <http://portal.statistics.sk/files/krtab.9.pdf> [4.11.2021], Tab. 7 Obyvateľstvo trvalo bývajúce v okresoch SR podľa národnosti, SODB 2011, https://slovak.statistics.sk/wps/wcm/connect/83a1a7da-7d74-4cd4-935a-71cfaa888931/Tab_7_Obyvatelstvo_trvalo_byvajuca_v_okresoch_SR_podla_narodnosti_SODB_2011.pdf?MOD=AJPERES [4.11.2021].

*** Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2021. Počet obyvateľov podľa národnosti vo všetkých okresoch SR k 1.1. 2021, <https://www.scitanie.sk/obyvatelia/zakladne-vysledky/struktura-obyvatelstva-podla-narodnosti/SR/SKO/OK> [21.01.2022]. W podanych w tabeli danych ze spisu przeprowadzonego w 2021 roku uwzględniono jedynie odpowiedzi tych osób, które zadeklarowały narodowość polską jako pierwszą.

Michał Lubicz Miszewski

Absolwent Instytutu Socjologii Uniwersytetu Wrocławskiego oraz Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu, doktor nauk humanistycznych w zakresie nauk socjologicznych. Adiunkt na Wydziale Nauk o Bezpieczeństwie w Akademii Wojsk Lądowych we Wrocławiu. Główne obszary zainteresowań badawczych: Polonia i Polacy w Europie Środkowej i Wschodniej, repatriacja Polaków ze Wschodu, emigracja poakcesyjna Polaków (po 1 maja 2004 roku), konflikty etniczne w państwach postsowieckich, migracja obywateli Ukrainy do Polski, odrodzenie Kościoła katolickiego w Europie Środkowo-Wschodniej, dziedzictwo kulturowe dawnych Kresów Wschodnich RP. Autor czterech monografii autorskich, redaktor pięciu monografii zbiorowych oraz autor blisko pięćdziesięciu artykułów naukowych i rozdziałów w monografiach. Jego najnowszą publikacją jest książka pt. *Musieliśmy zacząć wszystko od nowa... Adaptacja „Donbasian” przesiedlonych do Polski*, Wrocław 2020.

ISBN 978-83-66413-64-1

www.ies.lublin.pl